

the 1990s, the number of people with a tertiary education has increased from 10% to 20% of the population (OECD 2000).

There are a number of reasons why the incidence of mental illness has increased in the industrialized countries. One of the reasons is that the population is ageing. The incidence of mental illness increases with age, and the elderly are more likely to have mental illness than the young (Wong and Fergusson 2000).

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population (Wong and Fergusson 2000).

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not (Wong and Fergusson 2000).

Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education (Wong and Fergusson 2000).

The incidence of mental illness has increased in the industrialized countries for a number of reasons. One of the reasons is that the population is ageing.

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population.

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not.

Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education.

The incidence of mental illness has increased in the industrialized countries for a number of reasons. One of the reasons is that the population is ageing.

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population.

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not.

Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education.

The incidence of mental illness has increased in the industrialized countries for a number of reasons. One of the reasons is that the population is ageing.

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population.

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not.

Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education.

The incidence of mental illness has increased in the industrialized countries for a number of reasons. One of the reasons is that the population is ageing.

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population.

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not.

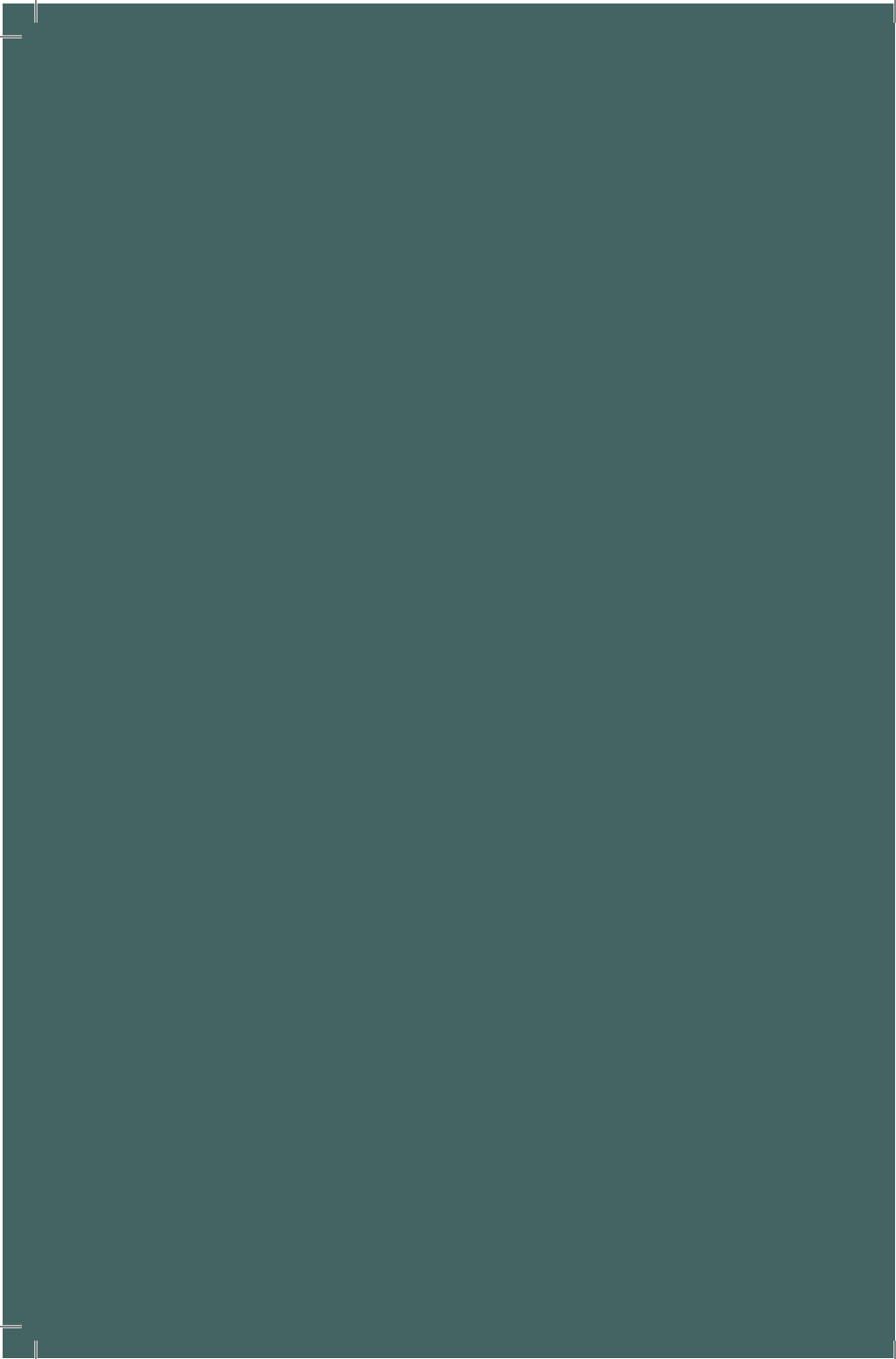
Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education.

The incidence of mental illness has increased in the industrialized countries for a number of reasons. One of the reasons is that the population is ageing.

Another reason is that the population is becoming more diverse. The incidence of mental illness is higher in ethnic minorities than in the majority population.

A third reason is that the population is becoming more mobile. The incidence of mental illness is higher in people who have moved to a new country than in those who have not.

Finally, a fourth reason is that the population is becoming more educated. The incidence of mental illness is higher in people with a tertiary education than in those with a lower level of education.



LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY • **Diriliş**

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2004-2012 (8 baskı)
© 2004 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Воскресенье

© Önsöz: 2010, G.M. Hamburg, "Tolstoy's spirituality",
Anniversary Essays on Tolstoy, der. Donna Tussing Orwin,
Cambridge University Press, 2010, s. 138-158.

© Sonsöz: 2002, Hugh McLean, "Resurrection", *The Cambridge
Companion to Tolstoy*, der. Donna Tussing Orwin,
Cambridge University Press, 2002, s. 96-110.

İletişim Yayınları 1010 • İletişim Klasikleri 19

ISBN-13: 978-975-05-1398-5

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Nikolay Kasatkin, "Mahkeme Kapısında", 1897

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Öykü Elitez

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY

Diriliş

Воскресение

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

G.M. HAMBURG'UN ÖNSÖZÜ VE
HUGH MCLEAN'İN SONSÖZÜYLE



LEV NIKOLAYEVIÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Yasnaya Polyana'da zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Anne ve babasını çok küçük yaşta kaybettiği için halaları tarafından yetiştirildi. 1844'te Kazan Üniversitesi'ne girdi fakat resmi eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya geri dönerek kendi kendisini yetiştirmeye karar verdi. 1852'de orduya katıldı ve burada boş zamanlarında yazmaya başladı. 1852-1859 yılları arasında *Çocukluk* (1852), *İlk Gençlik* (1854) ve *Gençlik* (1859) adlarında otobiyografik üç ciltlik bir roman yayımladı. Kırım Savaşı'na katılan Tolstoy, savaş bittikten sonra 1856'da St. Petersburg'a döndü, burada Turgenyev ve Çernişevski'nin edebiyat kamplarını takip ettiyse de ikisiyle de uzlaşamayarak evine geri döndü. 1857'de Almanya, İsviçre ve Fransa'yı dolaştı. Burada eğitim kurumlarıyla ilgili bilgi edindi ve geri döndüğünde köylü çocukları için bir okul açtı. 1860'da tekrar Avrupa gezisine çıktı; bu sefer pedagoji dergisi çıkarmaya karar vererek döndü. Bu dönemde kendine ait ahlak felsefesi de biçimlenmeye başlamıştı. 1861'de ülkesinde toprak köleliğinin kaldırılmasından sonra eski toprak sahipleriyle köylüler arasındaki toprak ve borç anlaşmazlıklarını çözmek üzere yargıç oldu. 1862'de Sofya Andreyevna Bervs'le evlendi ve bu evlilikten on üç çocuğu oldu. Mutlu bir aile hayatı sürdüğü bu dönemde ilk büyük romanı *Savaş ve Barış*'ı yayımladı. 1873-1877 arasında Tolstoy ikinci büyük romanı *Anna Karenina*'yı yazdı. 1900'den sonra zamanının çoğunu din, toplum, ahlak, sanat konularındaki görüşlerini anlatan yazılara ayırdı. Ortodoks Kilisesi'ni ve her türlü siyasal iktidarı eleştirdiği makaleleri yüzünden 1901'de afaroz edildi. Giderek daha sade bir hayat yaşaması gerektiğine inanan Tolstoy, önce küçük değişiklikler yaparak hayatı ve fikirleri arasındaki tutarlılığı sağlamaya çalıştı. İçkiyi ve tütünü bırakıp köylüler gibi giyinmeye başladı. Ailesine kendi inançlarını benimsetemeyen kahramanın ruhsal bunalımlarını anlatan *Karanlıkta Bir Işık* adlı tiyatro oyunu bu dönemine ayna tutar niteliktedir, fakat tamamlanamamıştır. Mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle arası açıldı, bütün varlığını köylülere dağıtmak istemesini kabul etmiyorlardı. Hayatındaki çelişkiye daha fazla dayanamayarak küçük kızı ve doktorunu yanına alıp evi terk eden Tolstoy, birkaç gün sonra 20 Kasım 1910'da Astapova'da, ıssız bir tren istasyonunda zattürreden öldü.

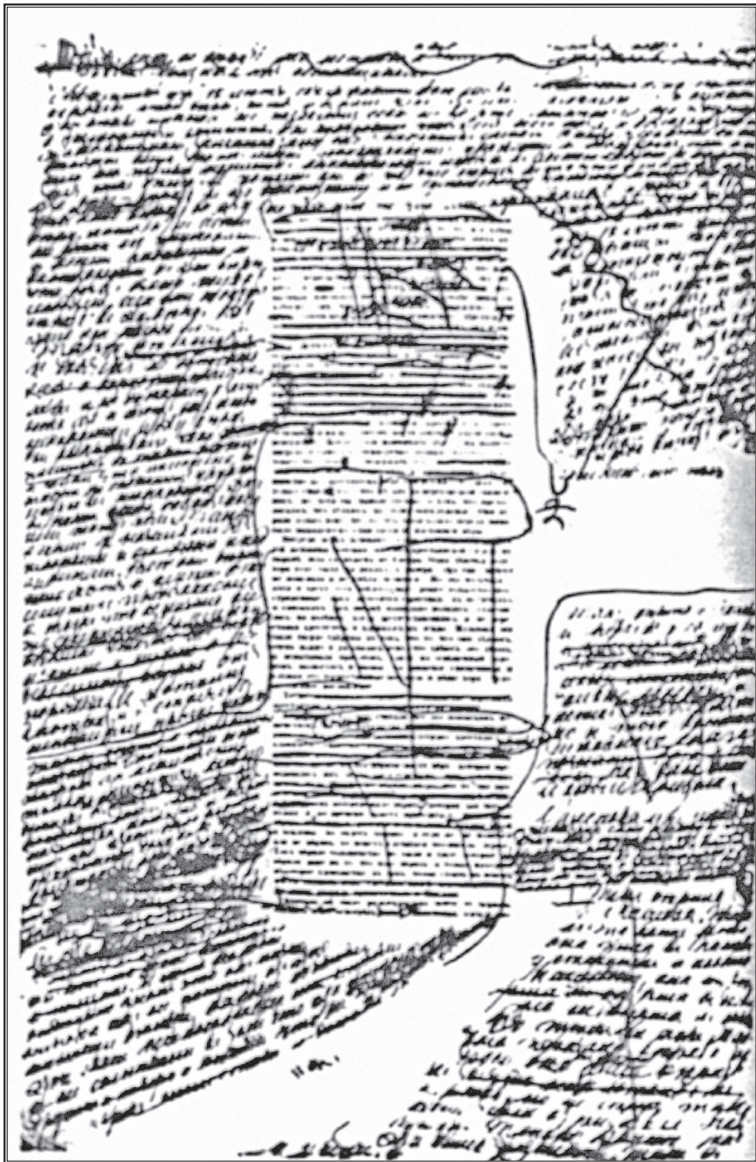
Başlıca eserleri *Aile Mutluluğu*, *Anna Karenina*, *Diriliş*, *Efendi Ve Uşağı*, *Hacı Murat*, *İnsan Ne İle Yaşar*, *Ivan İlyiç'in Ölümü*, *Kazaklar*, *Kroyçer Sonat*, *Sanat Nedir*, *Savaş ve Barış*, *Sivastopol* ve *Üç Ölüm* olan Tolstoy, yapıtlarında ahlaki sorunlara ağırlık verir. Maddeci toplumun doğal insan üzerindeki kötü etkilerinden söz eder. İnsanın doğal durumuyla toplum tarafından bozulmuşluğu arasındaki karşıtlığı en ince ayrıntılarına kadar anlatmıştır.

İÇİNDEKİLER

ROMANININ EL YAZMASINDAN BİR SAYFA.....	6
ROMANA ÖZEL KARAKALEM ÇİZİMLER.....	7
KRONOLOJİ.....	9
ÖNSÖZ	
TOLSTOY VE TİNSELLİK / G.M. HAMBURG.....	25

Diriliş

<i>Birinci Bölüm</i>	51
<i>İkinci Bölüm</i>	267
<i>Üçüncü Bölüm</i>	445
SONSÖZ	
DIRİLİŞ / HUGH MCLEAN.....	535



Diriliş'in el yazmasından bir sayfa, 1889.



Leonid Pasternak'ın *Diriliş* için özel olarak yaptığı karakalem çizim.



Leonid Pasternak'ın romanın İngilizce baskısı için yaptığı çizimler.

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1828	Lev Nikolayeviç Tolstoy, 28 Ağustos günü Rusya'nın Tula bölgesinde ailesinin Yasnaya Polyana adlı mülkünde dünyaya geldi. 1812'de Napolyon'un ordularıyla savaşmış Kont Nikolay İlyiç Tolstoy'un beş çocuğundan dördüncüsüydü.	
1829		<ul style="list-style-type: none">– Johann Wolfgang von Goethe'nin <i>Faust</i> oyunu ilk kez sahnelendi.– Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaş, Edirne Antlaşması ile sona erdi. Yunanistan bağımsızlığını kazandı.– Sir Robert Peel, ilk modern polis teşkilâtı olan Metropolitan Polis Servisi'ni kurdu.
1830	Annesi Kontes Mariya Tolstaya, doğum sırasında öldü. Kont Nikolay'ın uzak akrabası Tatyana Aleksandrovna Yergolskaya çocukları yetiştirme ve evi çekip çevirme görevlerini üstlendi.	<ul style="list-style-type: none">– X. Charles'ın sürgüne gitmesiyle Fransa'da Temmuz Devrimi oldu ve yeniden kurulan parlamento, Louis-Philippe'i başa getirdi.– Hollanda Birleşik Krallığı'nda ayaklanma sonrası bağımsız Belçika devleti kuruldu.– Stendhal, <i>Kırmızı ve Siyah</i>'ı yazdı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1830		<ul style="list-style-type: none"> – Ahir Zaman Azizleri Kilisesi kuruldu. – Fransa'da dikiş makinesi icat edildi.
1831		<ul style="list-style-type: none"> – Osmanlı İmparatorluğu'nun Hersek Sancağı'nda ayaklanma oldu. İki yıl sürecek Osmanlı-Mısır Savaşları başladı. – 22 yaşındaki Charles Darwin, gönüllü bir doğabilimci olarak <i>HMS Beagle</i> gemisiyle Güney Amerika, Yeni Zelanda ve Avustralya'ya gitti. – Amerika'da Cyrus McCormick mekanik biçerdöveri icat etti. – I. Leopold, Belçika kralı oldu.
1832		<ul style="list-style-type: none"> – Mısır bağımsızlığını ilan etti. – Aleksandr Puşkin <i>Evgeni Onegin</i>'i, Goethe <i>Faust</i>'un ikinci bölümünü, Nikolay Gogol <i>Dikanka Yakınları'nda Bir Köyde Akşamlar</i>'ı yazdı.
1833		<ul style="list-style-type: none"> – Carl von Clausewitz'in <i>Vom Kriege (Savaş Üzerine)</i> kitabı ölümünden iki yıl sonra yayımlandı. Clausewitz'in benimsenen fikirleri arasında, şiddete verilebilecek tek mantıklı tepkinin şiddet olduğu ve savaşın siyasi amaçlara ulaşmak için meşru bir eylem olduğu vardı. – Honoré de Balzac, <i>Eugénie Grandet</i>'yi yazdı.
1834		<ul style="list-style-type: none"> – İspanya'da VII. Ferdinand'ın eşi Ana Kraliçe Maria Christina, Engizisyon'u resmen sona erdirdi. – Puşkin, "Bronz Süvari" şiirini yazdı.
1835		<ul style="list-style-type: none"> – Britanya'da aşı zorunlu hale getirildi. – Fırat ve Dicle nehirlerinde buhar gemileri seyahat etmeye başladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1835		– Balzac, <i>Goriot Baba</i> romanını yazdı.
1836	Tolstoy ailesi Moskova'ya taşındı.	– Papa XVI. Gregorius, papalık devletlerinde demiryolunu yasakladı. – Connecticut eyaletinde Samuel Colt, altıpatlar tabancayı icat etti.
1837	Kont Nikolay öldü. Kardeşi Kontes Aleksandra Osten Saken çocukların vasisi oldu.	– Amerika Birleşik Devletleri, Texas'ı bağımsız bir devlet olarak kabul etti. – Sam Morse, telgrafın patentini aldı. – Charles Dickens, <i>Oliver Twist</i> romanını yazdı. – Aleksandr Puşkin öldü. – Kraliçe Victoria'nın tahta çıkmasıyla Britanya İmparatorluğu'nun yükselişiyle birlikte anılan Victoria Dönemi başladı.
1839		– Belçika Krallığı resmen kuruldu. – Mısır, Osmanlı'yı Nusaybin'de yendi. – Stendhal, <i>Parma Manastırı</i> 'ni yazdı. – İngiltere ve Çin arasında Afyon Savaşları'nın ilki patlak verdi. – Fransa, Teksas'ı Meksika'dan bağımsız olarak kabul eden ilk Fransız devleti oldu.
1840		– Yeni Zelanda devleti kuruldu, Yukarı ve Aşağı Kanada bölgeleri birleşti. – Justus Liebig'in bilimi çiftçiliğe uygulama yöntemleriyle Sanayi Devrimi tarım alanında başladı. – Mihail Lermontov, <i>Zamanımızın Bir Kahramanı</i> 'ni yazdı. Edward William Lane, <i>Binbir Gece Masalları</i> 'ni İngilizceye çevirdi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1842		<ul style="list-style-type: none"> – Nanking Antlaşması'yla Hong Kong, İngiltere'ye devredildi. – Gogol, <i>Ölü Canlar</i>'ı yazdı. – Anestezi ilk defa kullanıldı. – Ruslar Kuzey California'da Fort Ross'tan, İngilizler Afganistan'dan çekildiler.
1843		<ul style="list-style-type: none"> – Charles Dickens'in "Bir Noel Şarkısı" ve Edgar Allan Poe'nun "Gammaz Yürek" hikâyeleri ilk kez yayımlandı. – Amerikalı Charles Thurber, daktiloyu icat etti.
1844	Tolstoy'un resmi eğitimi, Kazan Üniversitesi'ne girmesiyle başladı. Önce Türk-Arap edebiyatı, sonra hukuk okumaya heves etti. Parlak bir öğrenci değildi, ama eğitimi sırasında on iki dil öğrendi.	Charles Dickens, <i>Martin Chuzzlewit</i> 'i, Alexandre Dumas <i>Üç Silahşörler</i> 'i yazdı.
1845		İrlanda'yı vuran Büyük Kıtık sonrası, İrlanda diasporası Amerika'ya göçlere başladı.
1846		<ul style="list-style-type: none"> – Rus yönetimi altındaki Lehler, Krakov'da ayaklandılar. Avusturya ve Rus askerleri şehre girdiler ve Avusturya, şehri topraklarına kattı. – Fyodor Dostoyevski <i>Öteki</i> ve <i>İnsancıklar</i>'ı yayımladı.
1847	Kazan Üniversitesi'nden mezun olamadan ayrıldı. Yasnaya Polyana'nın başına geçti, ancak devraldığı evin işlerine vakit ayırmak yerine Saint Petersburg'a ve Moskova'ya yaptığı sürekli ziyaretlerde kumara alıştı.	<ul style="list-style-type: none"> – Almanya ve Fransa'da monarşinin baskısından kaçan işçi sınıfı temsilcileri Londra'da toplandılar ve 2 Haziran'da isimlerini Komünist olarak değiştirdiler, sloganlarını "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" olarak belirlediler. – Brontë kardeşler <i>Jane Eyre</i>, <i>Uğultulu Tepeler</i> ve <i>Agnes Grey</i>'i yayımladı.
1848		– Dostoyevski <i>Netočka Nazanova</i> 'yı, Karl Marx <i>Komünist Manifesto</i> 'yu yazdı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1848		<ul style="list-style-type: none"> – Avrupa’da 1848 Devrimleri patlak verdi. – İsviçre’de iç savaş sona erdi ve federal devlet kuruldu. – Orta California’da “altına hücum” başladı.
1849	Kamu hizmetine girmek için hukuk sınavlarına gireceği Saint Petersburg’a taşındı; kumar borçlarını karşılamak için Yasnaya Polyana’dan toprak satmaya başladı.	<ul style="list-style-type: none"> – Hindistan’da ikinci bir Sikh ayaklanması İngilizler tarafından bastırıldı. – Karl Marx, Paris’ten kovuldu ve Londra’ya yerleşti. – Kancalı iğne ve gaz maskesi icat edildi.
1850	Tolstoy Moskova’ya taşındı, kumar borçlarıysa tırmanmaktaydı.	<ul style="list-style-type: none"> – Küçük Buz Çağı bu yıl bitti. – Prusya’da köylülerin kazandığı özgürlükler muhafaza edildi, verilen kararlar 640 bin çiftçi özgür tarıma başladı. – Çin’de Taiping Ayaklanması yüzyılın en kanlı isyanı oldu; 20 milyon kişi bu olaylar sonucu öldü. – İngiliz gemilerinin yüzde beşi bu tarihte buharla çalışmaktaydı.
1851	Kafkas Ordusu’ndaki ağabeyi Nikolay’ın Yasnaya Polyana’yı ziyaret etmesini fırsat bilerek teğmen sıfatıyla Rusya’nın güneyine seyahat etti.	<ul style="list-style-type: none"> – Binlerce insan Avustralya’da altına hücum etti. Nüfusu kırk binleri bulan çadır kentler kuruldu, yiyecek ihtiyacı Avustralya’da ekonomiyi canlandırdı. – İlk dünya fuarı olan Kristal Saray Fuarı Londra’da yapıldı. – Bonaparte’in yeğeni Louis Napoleon, bir darbeyle Fransa’da hükümeti devirdi. – Herman Melville, <i>Moby Dick</i>’i yazdı.
1852	Astsubay olarak Kafkasya’daki topçu bataryalarından birine gönderildi, ve otobiyografik üçlemesinin ilk kısmı olan <i>Çocukluk</i> ’u pek çok eserinin yayımlanacağı <i>Sovremennik</i> (Çağdaş) dergisi için yazmaya başladı.	<ul style="list-style-type: none"> – Burma’ya gelen İngilizler, Hindistan’dan getirdikleri afyonu Burma’ya satmaya başladı. – Birleşik Devletler’de Francis Wolle kese kâğıdı makinesini icat etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1852		– Louis Napoleon muhafazakârların desteğini toplayarak parlamentoyu lağvetti ve diktatörlüğünü ilan etti.
1853		– ABD Deniz Kuvvetleri Tuğamirali Matthew C. Perry, Japon başkenti Edo'yu gemileriyle topa tutmakla tehdit ederek, şehri ticarete açmalarını emretti. – Çar I. Nikolay, Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Hıristiyanların haklarının korunması gerekçesiyle Osmanlı'ya savaş açtı. Kırım Harbi patlak verdi; Fransa ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer aldı. – Louis Napoleon, kendini İmparator III. Napoleon olarak ilan etti. Fransa, İkinci İmparatorluk adını aldı.
1854	İlk kitabın gördüğü beğeniden sonra ikinci kısmı olan <i>İlkgençlik</i> 'i yazdı. Bu sırada patlak vermiş olan Kırım Savaşı'nda Eflak'a gönderildi, Sivastopol Kuşatması sırasında İngiliz, Fransız ve Osmanlı ordularına karşı savaştı.	– Londra'da, bugün Big Ben adıyla bilinen saat kulesinin yapımı tamamlandı. Şehirleşme ve sanayileşme yeni bir çağa girildi. – Balaklava Muharebesi yapıldı. Sivastopol Kuşatması sonucu şehir İngilizlerin eline geçti.
1855	Ordudan ayrıldı, bu sırada kardeşi Dmitri'nin hastalandığını öğrendi. Yazarken savaş tecrübelerinden faydalandığı <i>Sivastopol Serisi</i> 'ni yayımladı.	Chicago, Birleşik Devletler'deki en kapsamlı kanalizasyon sisteminin yapımına başladı.
1856	Kardeşi Dmitri öldü.	– Çar I. Nikolay'ın ölümünden sonra II. Aleksandr İngiltere ve Fransa'yla ateşkes yaptı. Kırım Harbi'nde hezimete uğrayan Rusya'da şiddetli bir reform başladı. – Gustave Flaubert, <i>Madame Bovary</i> 'yi yazdı. – Louis Pasteur, pastörizasyonu icat etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1857	Otobiyografik üçlemesinin son kitabı <i>Gençlik</i> 'i yazdı.	<p>– Aleksandr Ivanov, yirmi yıl boyunca üzerinde çalıştığı “İsa'nın Halka Görünmesi” adlı başyapıtını tamamladı. Resim, Rus sanatında bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.</p> <p>– Beş yıldır New York'ta yaşayan Giuseppe Garibaldi, İtalya'nın birleşmesini savunan İtalyan Ulusal Birliği'ni kurdu.</p> <p>– Hint Ayaklanması sonucu Britanya İmparatorluğu, yönetimi Doğu Hindistan Şirketi'nden devraldı.</p>
1859	Yasnaya Polyana'da topraklarında çalışan <i>muşuk</i> leri eğitmek için bir okul açtı, ama okul başarısız oldu. Evli bir kadınla yaşadığı ilişkiden ilk oğlu Timothy dünyaya geldi. <i>Aile Mutluluğu</i> 'nu yazdı.	<p>– Süveyş Kanalı'nın yapımına başlandı.</p> <p>– Birleşik Devletler'de, kuzey Pennsylvania'da ilk petrol kuyusu kazıldı.</p> <p>– Charles Darwin, <i>Türlerin Kökeni</i>'ni yayımladı.</p> <p>– Charles Dickens <i>İki Şehrin Hikâyesi</i>'ni, Ivan Gonçarov <i>Oblomov</i>'u yazdı.</p>
1860	Temmuz ayında Avrupa seyahatine çıktı ve Dresden'den Marsilya'ya geçti. Bu seyahati sırasında gördüğü ağabeyi Nikolay, Dmitri gibi veremden öldü. Tolstoy, Marsilya, Nice, Floransa, Napoli, Roma, Paris, Londra ve Brüksel şehirlerine uğradıktan sonra Varşova üzerinden ülkesine geri döndü. Bu sırada <i>Çocukluk</i> kitabı İngilizceye çevrilmiş ve Tolstoy dünyaca ünlü bir yazar olmuştur.	<p>– Rus entelektüellerinden, Batı'da “popülizm” adıyla bilinen <i>narodnichestvo</i> akımını benimseyenler oldu</p> <p>– Britanya'da Yahudilere oy hakkı tanındı.</p>
1861		<p>– II. Aleksandr serfliği feshetti.</p> <p>– Abraham Lincoln, ABD Başkanı oldu. Dolaylı ya da dolaysız olarak köleliğe dokunmayacağını söylese de güney eyaletler ayrılıkçı bir siyaset izlediler. Bunun sonucu olarak 1865'e kadar sürecek iç savaş başladı.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1862	Otuz dört yaşındaki Tolstoy, on yedi yaşındaki Sofya Andreyevna Behrs ile evlendi.	<ul style="list-style-type: none"> – Alman devletlerinin en büyüğü olan Prusya'da Otto von Bismarck başbakan atandıktan sonra meclisi dağıttı ve kralın yetkisinin üstünde bir güç tanımadığını açıkladı. – Fransız Victor Hugo <i>Sefiller</i>'i yayımladı. Kitap on cilt halinde yayımlandı, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da çok satan bir kitap oldu. İvan Turgenyev <i>Babalar ve Oğullar</i>'ı yazdı. – Saint Petersburg ve Moskova'da konservatuarlar açıldı. – Birleşik Devletler'de ilk banknot basıldı.
1863	Sofya'yla evliliğinden olan ilk oğlu Sergey Lvoviç Tolstoy doğdu. Kısa romanı <i>Kazaklar</i> 'ı yazdı. <i>Savaş ve Barış</i> 'ı yazmaya başladı. Polonya'da Ocak Ayaklanması oldu.	<ul style="list-style-type: none"> – Başkan Lincoln Özgürlük Bildirgesi'ni kanun haline getirdi. – İç savaş yüzünden pamuğa ulaşımı kopan Rusya, ordularını pamuk yetiştirilmeye müsait toprakların olduğu Orta Asya'ya gönderdi. – Londra metrosunun ilk kısmı halka açıldı. – Hollanda yönetimindeki Endonezya'da kölelik sona erdi.
1864	Kızı Tatyana Lvovna dünyaya geldi.	Fyodor Dostoyevski, <i>Yeraltından Notlar</i> .
1865		<ul style="list-style-type: none"> – ABD'de iç savaş, General Robert E. Lee ve subaylarının kılıçlarını teslim etmesiyle sona erdi. Başkan Lincoln suikaste uğradı. – Rusya, Taşkent'i işgal etti.
1866	Ilya Lvoviç dünyaya geldi.	<ul style="list-style-type: none"> – Bir Rus öğrenci Çar II. Aleksandr'a suikast girişiminde bulundu. Devlet tüm öğrencilere karşı baskıcı bir politika uygulamaya başladı; Eğitim Bakanlığı üniversitelerin kontrolünü üstlenerek sıkı yönetime başladı. – İlk okyanuslararası telgraf başarıyla çekildi. – Fyodor Dostoyevski, <i>Suç ve Ceza</i>.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1867	<i>Savaş ve Barış</i> 'ın ilk iki kısmı 1805 Yılı adıyla kitap halinde çıktı.	<ul style="list-style-type: none"> – Çar II. Aleksandr, Alaska'yı Birleşik Devletler'e sattı. – Jesse James'in çetesi Savannah, Missouri'de bir banka soygunu yaptı, bir kişiyi öldürdü. – İsveç'te Alfred Nobel dinamiti keşfetti. – Viyana'da Johann Strauss'un “Güzel Mavi Tuna” eseri ilk defa seslendirildi.
1868		Küba ve İspanya arasında On Yıl Savaşları başladı.
1869	<i>Savaş ve Barış</i> altıncı ve son cildiyle birlikte tamamlandı. Bu yıl Sofya'dan Leo adında ikinci bir oğlu oldu.	<ul style="list-style-type: none"> – Akdeniz'le Kızıldeniz'i bağlayan Süveyş Kanalı açıldı. – Dostoyevski <i>Budala'yı</i>, Flaubert <i>Duygusal Eğitim'i</i> yazdı.
1870		Fransa-Prusya Savaşı sonucu Almanya, arkasından İtalya birleşti.
1871		<ul style="list-style-type: none"> – Bessemer ve Thomas Çeliği'nin icadıyla İkinci Sanayi Devrimi başladı. – Fransız güçleri Paris Komünü'ne girdi ve sayıları 30.000'i bulan “komüncü” ve Paris vatandaşını idam etti. – Henry Morton Stanley, Tanganika Gölü kıyılarında Dr. David Livingstone'u buldu.
1871-2	İkinci kızı Marya, 1871'de dünyaya geldi. 1872'de doğan Petra, on sekiz aylıkken öldü.	
1872		Dostoyevski <i>Cinler'i</i> yazdı.
1873	Tolstoy, <i>Anna Karenina'yı</i> yazmaya başladı.	<ul style="list-style-type: none"> – Rus devleti İsviçre'ye gönderdiği öğrencilerini geri çağırdı. Geri dönen öğrenciler, toplumda devrim yaratacağını düşündükleri Narodnik/Halkın Dostları hareketini kurdular. – Ressam İlya Repin, “Volga'da Sal Çekicileri”ni tamamladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1874	Oğlu Nikolay haziran ayında dünyaya geldi, fakat ertesi sene öldü.	– <i>Société anonyme coopérative des artistes peintres, sculpteurs, et graveurs</i> , ya da bugün bildiğimiz adıyla Empresyonistler, fotoğrafçı Nadar'ın stüdyosunda ilk sergilerini düzenlediler. – Doğu Hindistan Şirketi lağvedildi. – Modest Musorgski'nin operası <i>Boris Godunov</i> ilk kez St. Petersburg'da sahnelendi.
1875	Üçüncü kızı prematüre olarak doğdu, fazla yaşamadı.	Kanada'da ampul icat edildi. Thomas Edison patentini satın aldı.
1876		– Osmanlı İmparatorluğu topraklarındaki ayaklanma Bulgaristan'a sıçradı. Abdülaziz Genç Osmanlılarca tahttan indirildi. Yerine geçen V. Murat'ın akli dengesi bozulunca, Mithat Paşa'ya Kanun-i Esasî'yi ilan edeceğini taahhüt eden II. Abdülhamit tahta geçti. – Kraliçe Victoria, Hindistan İmparatoriçesi oldu. – Richard Wagner'in <i>Nibelung Yüzüğü</i> ilk defa eksiksiz sahnelendi.
1877	1877 Oğlu Andrey dünyaya geldi. <i>Anna Karenina</i> 'yı tamamladı.	– Thomas Edison gramofonu icat etti. – Rus ordusu, İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı.
1878	Elli yaşındaki Tolstoy büyük bir bunalım geçirdikten sonra Hıristiyanlığı benimsedi.	93 Harbi'nin ardından Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında Ayestefanos Antlaşması imzalandı. Avrupa devletleriyle imzalanan Berlin Antlaşması'yla Sırbistan, Karadağ ve Romanya imtiyazlı vilayet haline getirildi. Bulgaristan prensliği kuruldu.
1879		St. Petersburg'da sanayi işçileri ilk büyük grevi düzenledi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1880	Tolstoyculuğun temel taşlarından olan <i>İtirafım</i> 'i kaleme aldı. Bu kitaptan sonra devlete ve kiliseye ağır eleştirilerde bulunacağı kitaplar yazmaya başladı. <i>İtirafım</i> dört yıl sonra yasaklanacaktı.	– II. Aleksandr'a gerçekleştirilen bir diğer suikast teşebbüsü yine başarısız oldu. Radikaller çarın sarayındaki yemek odasını havaya uçurdu, on bir kişi öldü, elli altı kişi yaralandı. Çar yemeğe geç kalmıştı. Polis, Narodnaya Volya ("Halkın İradesi") örgütünün pek çok üyesini tutukladı. – Dostoyevski, <i>Karamazov Kardeşler</i> .
1881	Altıncı oğlu Aleksis dünyaya geldi.	– Çar II. Aleksandr, Narodnaya Volya mensubu Grinevitski isimli bir öğrencinin bombalı suikasti sonucu öldü. Oğlu ve halefi III. Aleksandr şiddet yanlısı olmayan siyasi eylemcilerle teröristleri bir tuttu, liberal fikirleri savunan yazarları ve yayınevlerini ağır baskıya aldı. – İlk elektrik santrali Godalming, İngiltere'de kuruldu.
1882		– Mısır İngilizler tarafından işgali edildi. – III. Aleksandr, Yahudilerin İsa'yı öldürdüğüne inanıyordu. Rusya İmparatorluğu'nda Yahudileri hedef alan pogromlar başladı. Moskova'dan kovulan Yahudiler, imparatorluktan kaçtılar.
1883	Tolstoy, zengin subay Vladimir Çertkov'la tanıştı. Sonya, kocasının günlüklerini okuma hakkı için bu adamla uzun süre mücadele edecekti.	– Karakatau Yanardağı'nda modern tarihin en büyük patlamalarından biri gerçekleşti. – Robert Louis Stevenson, <i>Define Adası</i> . – Osmanlı sultanı II. Abdülhamit eski sadrazamı Mithat Paşa'yı muhafızlarına boğdurttu. – Karl Marx öldü; John Maynard Keynes ve Benito Mussolini doğdular. – İstanbul'dan Bağdat'a uzanan Şark Ekspresi demiryolu açıldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1884	On birinci kızı Aleksandra doğdu.	Berlin Batı Afrika Konferansı'yla Afrika'da "sözlü işgal" dönemi başladı.
1885		Belçika kralı II. Léopold, Kongo Bağımsız Devleti'ni özel mülkü olarak ilan etti.
1886	Oğlu Aleksis beş yaşında öldü. Tolstoy, <i>Ivan Ilyiç'in Ölümü</i> 'nü yazdı.	<ul style="list-style-type: none"> – Özgürlük Anıtı inşa edildi. – Burma, Kraliçe Victoria'ya doğum günü hediyesi olarak armağan edildi. – Stevenson, <i>Dr. Jekyll ve Bay Hyde</i>'ı yazdı. – Karl Benz ilk ticari otomobili sattı; Coca-Cola geliştirildi.
1887		Sir Arthur Conan Doyle'un ilk Sherlock Holmes öyküsü <i>Kızıl Dosya</i> yayımlandı.
1888	Son çocuğu Ivan dünyaya geldi.	<ul style="list-style-type: none"> – Alman imparatoru öldükten sonra tahta geçen III. Friedrich doksan dokuz gün hüküm sürdüktan sonra gırtlak kanserinden öldü. Kraliçe Victoria'nın liberal fikirli kızı Vicki'nin oğlu II. Wilhelm imparator oldu. – Londra'da zehirli üzümünden ölen beş hayat kadını karınları değişmiş halde bulundu. Cinayetler Karındaşen Jack'e atfedildi. – Brezilya monarşiye karşı ayaklandı, cumhuriyete geçti.
1889	<i>Kroyçer Sonat</i> 'ı yazdı.	<ul style="list-style-type: none"> – Paris'te Eyfel Kulesi açıldı. – Vincent Van Gogh, "Yıldızlı Gece" resmini yaptı.
1890		<ul style="list-style-type: none"> – Halkın desteğini almak isteyen II. Wilhelm, Bismarck'ın anti-sosyalist kanunlarını onaylamadı. Bismarck görevinden istifa etti. – İtalya, Eritre'yi topraklarına kattı. – Kumkapı'da Ermenilerin ayaklanmasını devlet kanla bastırdı. – Vincent Van Gogh intihar etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1891	Altmış üç yaşındaki Tolstoy, tüm varlığını toprağında çalışan köylülere bırakacağını ilan etti. Ailesinin itirazları üzerine bu fikrinden vazgeçti.	Jön Türkler Cenevre'de toplanarak Abdülhamit'in saltanatının sonunu getirecek bir milliyetçi hareketin tohumlarını attı.
1892		<ul style="list-style-type: none"> – Rusya'nın yönetimindeki Polonya'da ayaklanan işçilere saldıran yetkililer, kırk altı kişinin ölümüne sebep oldu. – Parmak izi alma uygulaması ilk kez gerçekleştirildi. – Çaykovski'nin <i>Fındıklıran Balesi</i> ilk kez sahnelendi. – George ve Weedon Grossmith, <i>Önemsiz Bir Adamın Günlüğü</i>'nü yazdılar.
1893		Yeni Zelanda kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülke oldu.
1894		<ul style="list-style-type: none"> – III. Aleksandr böbrek hastalığından öldü. En büyük oğlu II. Nikolay 26 yaşında çar oldu. Taç giyme töreninden birkaç gün sonra halka armağanlar verilirken izdiham sonucu yaklaşık bin kişi hayatını kaybetti.
1895	En küçük oğlu Ivan öldü. <i>Efendi ile Uşağı</i> 'ni yazdı ve <i>Diriliş</i> üzerine çalışmaya başladı.	<ul style="list-style-type: none"> – Oscar Wilde mahkeme karşısına çıktı, oyunu <i>Ciddi Olmanın Önemi</i> ilk defa sahnelendi. – Joseph Breuer ve Sigmund Freud'un kitabı <i>Studien über Hysterie (Histeri Üzerine Çalışmalar)</i> ile psikanaliz devri başladı. – Almanya'da Wilhelm Röntgen, röntgen ışınını buldu.
1896	<i>Hacı Murat</i> 'ı yazmaya başladı. 1904'te tamamlanan kitap ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı.	<ul style="list-style-type: none"> – İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü. – Sudan'da artan Fransız etkisinden rahatsız olan Britanya, Horatio Kitchener'i ordularının başında Sudan'a gönderdi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1897		<ul style="list-style-type: none"> – Dreyfus Olayı'nda gerçek casus bulunmasına rağmen, Fransız Ordusu olayı örtbas etti ve Dreyfus'u serbest bırakmadı. – Maaristan'da Yahudi gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı anti-Semitizmden rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı.
1898		<ul style="list-style-type: none"> – Romancı Émile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'accuse...!" ("Suçluyorum...!") başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan suçlaması alan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. – H.G. Wells, <i>Dünyaların Savaşı</i>'ni yayımladı.
1899	1899 Kiliseye ağır eleştirilerde bulunduğu üçüncü ve son büyük romanı <i>Diriliş</i> yayımlandı.	<ul style="list-style-type: none"> – Rudyard Kipling, "Sırtlan Beyaz Adam'ın Yükünü" şiirini yazdı. – İngilizler, altın bulma umuduyla Boer'a geldi ve altın madenleri İngilizlerin eline geçti. İki Boer cumhuriyetini İngiliz topraklarına katmak isteyen koloni liderlerine Boer savaş açtı ve II. Boer Savaşı başladı. – Çar II. Nikola'nın özerk Finlandiya'da baskısını arturmasıyla, Finlandiya'da Rusya'ya karşı direniş başladı. – Alfred Dreyfus beraat etti.
1900		Joseph Conrad <i>Lord Jim</i> 'i, L. Frank Baum <i>Muhteşem Oz Büyücüsü</i> 'nü yazdı.
1901	<i>Diriliş</i> romanı ve Tolstoy, Rus Ortodoks Kilisesi tarafından aforoz edildi. Kırım'a dinlenmeye giden yazar, Gorki ve Çehov ile tanıştı.	<ul style="list-style-type: none"> – Kraliçe Victoria öldü. – Thomas Mann'ın ilk romanı <i>Buddenbrooklar</i>, Berlin'de yayımlandı. – İlk Nobel Edebiyat Ödülü, Fransız şair Sully Prudhomme'a verildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1902		<p>– II. Boer Savaşı sona erdi.</p> <p>– Joseph Conrad, <i>Karanlığın Yüreği</i>.</p>
1903		<p>– Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi.</p> <p>– Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin dağılmasıyla Bolşevik ve Menşevik grupları kuruldu.</p> <p>– Jack London, <i>Vahşetin Çağırısı</i>.</p>
1904		<p>– İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı.</p> <p>– Panama Kralı'nın yapımına başlandı.</p> <p>– Anton Çehov'un son oyunu <i>Vişne Bahçesi</i>, Moskova Sanat Tiyatrosu'nda Konstantin Stanislavski yönetmenliğinde sahnelendi.</p>
1905		<p>– Rusya'da yıl boyunca devam eden ayaklanmalar, hükümetin isteğiyle Kışlık Saray'a yürüten kalabalığa ateş edilmesiyle büyüdü. İki yüz ila bin kişinin öldürüldüğü güne Kanlı Pazar adı verildi. Çar sonunda geri adım atmak ve ülkenin ilk demokratik meclisi olan Duma'nın kurulmasına izin vermek zorunda kaldı.</p> <p>– Albert Einstein, özel görelilik kuramını yayımladı.</p> <p>– Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.</p>
1906		<p>– San Fransisco, California'da yaşanan depremde üç bin kişi, Valparaiso, Şili'de yirmi bin kişi öldü.</p>

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1906		<p>– Burjuva ve soylularla ittifak kurup varlıklı bir köylü tabakası yaratmak isteyen Pyotr Stolypin, köylülere topraklarında özel işletme kurma hakkı tanıyan bir tarım reformu kararnameyi yazdı.</p> <p>– Maksim Gorki, Bolşeviklere bağlı toplama amacıyla metresi aktris Maria Andreyeva ile birlikte Birleşik Devletler'i ziyaret etti.</p> <p>– Upton Sinclair, <i>Chicago Mezbahaları</i> romanını yazdı.</p>
1907	On yıl önce sürgüne gönderilmiş Çertkov'un dönüşüyle Tolstoy'la arkadaşlıkları kaldığı yerden devam etti. Tolstoy, Çertkov'a kitaplarında editörlük hakkı vermeye başladı.	
1908	Yazdığı vasiyetinde tüm telif haklarından feragat etti. Sekseninci yaş gününü, tüm Rusya bayram havasında kutladı.	<p>– Osmanlı İmparatorluğu'nda İttihat ve Terakki merkez komitesinin organize ettiği Jön Türk devrimi yapıldı.</p> <p>– E.M. Forster, <i>Manzaralı Bir Oda</i>.</p>
1909	Çertkov, Tolstoy'un karısı Sonya'dan habersiz bir vasiyet kaleme aldı; bu vasiyet Tolstoy'un günlüklerinin ve eserlerinin telif hakkını Çertkov'a devretmekteydi.	<p>– Louis Bleriot, uçakla Manş Denizi'ni geçen ilk kişi oldu.</p> <p>– Jack London, <i>Martin Eden</i>.</p> <p>– Sergey Prokudin-Gorski, Çar II. Nikola'dan aldığı özel izin ve karanlık odalı bir otomobile imparatorluğun her yerine ulaşarak renkli fotoğraflar çekmeye başladı.</p> <p>– Léon Bakst, <i>Cleopatra</i> balesinden itibaren Sergey Diaghilev'in Ballets Russes kumpanyası için dekor resimleri yapmaya başladı.</p>
1910	<i>Her İyilik Ondan Gelir</i> oyununu yazdı. Karısından uzaklaşmak ve yeni bir hayata başlamak isteyen Tolstoy, 28 Ekim'de yola çıktığı Yasnaya Polyana'dan ancak Astapovo'ya kadar gidebildi. Burada zattüreye yakalandı ve birkaç gün sonra öldü.	<p>– Birleşik Krallık'ta V. George tahta geçti.</p> <p>– Boris Pasternak, Moskova Konservatuarı'ndan ayrıldı.</p>

ÖNSÖZ
TOLSTOY VE TİNSELLİK
G.M. HAMBURG

Kuşkusuz Tolstoy'un zengin eserlerindeki en tartışmalı ve en zorlayıcı taraf, tinselliktir. *Çocukluk*'tan *Anna Karenina*'ya kadar, tüm kurmaca eserlerinin büyüğü ve entelektüel derinliği karakterlerinin ıstırap içinde hayatın anlamını aramalarından ileri gelmektedir. 1879'dan 1910 yılındaki ölümüne dek, Tolstoy tinsel konularla ilgilendiği kadar başka hiçbir konuyla ilgilenmemiştir. Yazarın "tinsel metinleri" olarak adlandırılan metinlerde –1880'ler ve 1890'lar arasında yazdığı "dinî felsefi metinler", 1903-1910 arası yazdığı düşünce yazıları ve değişik kurmaca metinler, son romanı *Diriliş* dahil olmak üzere– Hıristiyanlıkta ahlaki mutluluk ve doğruluk, Rusya'daki Ortodoks Kilisesinin eksiklikleri, Rus devletinin şiddet içeren keyfi hareketleri, Rus toplumunun ikiyüzlülüğü ve çürümüşlüğü, modern ideolojilerin tinsel iflasi, sıradan bir Rus vatandaşı için yaşam ve ölümün anlamı, dinlerin temel mirası gibi konularda fikirlerini açıklamıştır. Tinsel görüşü o denli kapsamlıydı ki, Rus halkını günlük hayatta tedirgin eden "şaiabeli sorular" dikkatinden kaçmamıştı ancak bu sorulara verdiği yanıtlardaki kendisiyle özdeşleşen bilgeliği ve berraklığı yüzünden tatsız anlaşmazlıklara maruz kalmaktan kendini kurtaramadı. Yazar Ivan Sergeyeviç Turgenyev gibi laik okuyucular, Tolstoy'u tinsel yazılarında "yanlış önermelere" bağlı kalmakla ve "insan hayatında elzem olan her şeyi körü körüne reddetmekle" suçlamışlardır.¹ Diğer yandan, Ortodoks Kilisesinin Kutsal Kilise Meclisi, Tolstoy'u,

1 Bkz. *Perepiska I. S. Turgeneva v dvukh tomakh*, cilt 1, yay. haz. Konstantin Ivanovi-

1901 Şubatı'nda içinde Kutsal Üçleme'nin varlığı, İsa'nın ilahiliği, Mer-yem'in bakire doğumu, ayinlerin yararı gibi Hıristiyanların on bir dogmasını reddettiği gerekçesiyle aforoz etti.² Bu arada, aynı tinsel metinler, yüzlerce entelektüele ve sıradan insana ilham verdi ve Tolstoycu inanç sistemini hayatlarının merkezi yaparak, Stalin dönemine kadar bu inançlarını taşıdılar.³

Bu bölümde Tolstoy'un tinselliği, hayatının ikinci evresinde yazdığı tinsel metinlere odaklanarak açıklanacaktır. Açıklama, üç ana eksenle ele alınacaktır: Tolstoy'un dinî dönüşümü; "gerçek Hıristiyanları" toplumsal ikiyüzlülükten, devletten ve yanlış inançlardan azat etme çabaları ve kendisinin Hıristiyanlıkta özdisiplin hakkındaki fikirleri. Tolstoy'un, içinden geldiği Hıristiyan geleneğine karşı çıkan bir dinî düşünür olarak ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun anlatılması amaçlanmaktadır.

Aslında Tolstoy'un 1879'dan 1910'a kadar olan yazıları, bu dönüşüm deneyimine değinmektedir. Inessa Medzhibovskaya bu dönüşümün en az on iki yıllık bir geçmişe uzanan uzun bir düşünce süreci sonucu gerçekleştiğini öne sürmektedir.⁴ Tolstoy, kendisi de, bu dönüşümü tetikleyen unsurlardan birinin 1870'lerin sonlarındaki Rus-Türk savaşı olduğunu, bu savaşın kendisini ana dinlerden herhangi birisinin "doğru" kabul edilip edilemeyeceği sorunuyla yüzleştirdiğini söylemektedir.⁵ Belki de bu

ch Tiunkin, Khudozhestvennaia literatura, Moskova, 1986, s. 57'de yer alan, Turgenyev'in Dmitri Vasileviç Grigoroviç'e yazdığı 31 Ekim / 12 Kasım 1882 tarihli mektubu.

- 2 "Opredelenie Sviatetskogo Sinoda ot 20-22 fevralia 1901 goda. No. 557. S poslaniem vernym chadam Pravoslavnoi Greko-Rossiiskoi tserkvi o Grafe L'Ve Tolstom," *Za chto Lev Tolstoy byl otluchen ot tserkvi* içinde, haz. E.F. Fomina, Izdatel'stvo Dar, Moskova, 2006, s. 10-11.
- 3 Bkz. Mark Aleksandroviç Popovski, *Russkie Muzhiki rasskazyvaiut: posledovately L. N. Tolstogo v Sovetskom Soiuze, 1918-1977*, Overseas Publications Exchange, Londra, 1983; haz. William Edgerton, *Memoirs of Peasant Tolstoyans in Soviet Russia*, Indiana University Press, Bloomington, 1993; Elena Dmitrievna Meleşko, "Tolstovskie zemledel'cheskie kommuny," haz. Ruben Grantoviç Apresian, *Opyt nenasilii v XX stoletii: sotsial'no-eticheskie ocherki*, Aslan, Moskova, 1996 s. 157-66; Meleşko, *Khristianskie etiki L. N. Tolstogo*, Nauka, Moskova, 2006, s. 251-93.
- 4 Inessa Medzhibovskaya, *Tolstoy and the Religious Culture of His Time: A Biography of a Long Conversion, 1845-1887*, Lexington Books, Lanham, 2008.
- 5 Tolstoy'un Hıristiyan Öğretisi'ndeki etkili yorumu için bkz. *Khristianskoe uchenie; PSS 39: II8*: "Beni [Hıristiyan] öğretisine inanmaktan alıkoyan temel şey, gerçeği sadece kendisinin söylediğini iddia eden bu Hıristiyan öğretisinin yanında Hıristiyan Katolik öğretisi, Lüteriyen ve Protestan öğreti ve her biri gerçeği sadece kendisinin söylediğini ileri süren diğer bütün çeşitli öğretilerin bulunduğunu biliyor olmam ve bu Hıristiyan öğretilerinin yanında Budizm, Brahminizm, İslam, Konfüçyüsçülük gibi her biri kendisinin gerçek olduğunu ve diğer öğretilerin yanlış ol-

savaş, Tolstoy'a 1850'lerin başında Rusya'nın Imam Şamil Dağı isyanını bastırmak için gözlemci ve asker olarak Kafkaslar'a gittiği zaman duyduğu derin suçluluk duygusunu da hatırlatmıştır.⁶

Tolstoy'un dönüşüm metinlerinin en ünlüsü (1879-1880'de yazılıp 1882'de basılan) *İtirafımlarım'da* on sekiz yaşında dinî inançlarını kaybetmesi, vasi bir dini benimsemesi (sosyal gelişim inancı), karmaşa ve ümitsizliğe düşmesi, yeniden inançla tanışarak hayatına ışık tutan bir yol bulmasını anlatmaktadır. *İtirafımlarım*, William James tarafından *Dinî Deneşimlerin Çeşitlemesi*⁷ adı altında analiz edilen dönüşüm metinleri arasında yer almaktadır. Kişisel bir dramadan bahsetmektedir, –Tolstoy eski ve yeni inançları arasında sıkışıp kalmıştır, eski yaşam biçimi ve yenisi arasında– bu arada da kendisini ciddi bir anhedoni* içine batmış hisseder; sonrasında ise ruhsal açıdan katartik bir dönüşüm yaşar, bunun sonucunda da yeni bir inanç ve yaşam biçimi kabullenir; böylece varoluşsal sıkıntılarından duygusal bir çıkış noktası bulmuş olur. Bu dönüşüm deneyimi, birçok farklı dönüşümün son halini içermez – örneğin Augustinus'un *İtirafımlarım'da* yer alan dönüşümü gibi. 1879'da Tolstoy, henüz yeni doktrin sel bakış açısını oturtmamıştır. O sırada, hâlâ Ortodoks Kilisesi'nin ayinlerinin anlaşılmaz olduğunu savunmaktadır, Ortodoks olmayanların yalancı ve sapkın sayılarak kurban edilmesini öngören Ortodoks savına tamamen karşıdır. Aslında o zamana dek Ortodoksların tek gerçek kilise oldukları iddiasını kurmaca ve "insanları itaat ettirmek için bir zorlama yolu" olarak görüyordu. Yine de, Kilise ve Rus halkının inanç sisteminde hâlâ biraz doğruluk payı olduğunu düşündüğü için, Ortodoks öğretisini gerçeklik ve yalanın bir karışımı olarak nitelendirmiştir. Kendi kendine "doğruyu ve yanlış bulmak ve ikisini birbirinden ayırmak" konusun-

duğunu ileri süren Hristiyan olmayan dinsel öğretilerin bulunduğunu biliyor olmandı. Dolayısıyla ne çocukluğundan beri öğrendiğim inanca dönebildim, ne de diğer insanlar tarafından söylenenlere; çünkü bunların hepsi aynı ilişkileri, mantıksızlığı, mucizeleri, başkalarının inancının reddini ve esas olan şeyi, aldanmayı, öğretilerine körü körüne bağlı olma talebini içeriyordu."

6 Bu benim eleştiri yazımdaki argümanım. "War of Worlds", *Russian – Muslim Confrontation in the Caucasus, 1829-1859*, haz. Thomas Sanders, Ernest Tucker ve Gary Hambourg, Routledge, Londra, 2004, s. 221-23.

7 William James, *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature: Being the Gifford Lectures on Natural Religion Delivered at Edinburgh in 1901-1902*, haz. Martin Marty, Penguin, New York, 1982.

(*) Genelde haz verici duygular uyandıran etkinliklerden haz alma yetisini kaybetme – ç.n.

da söz vermiştir.

V chem moia vera? (Neye inanıyorum? 1883-1884'te yazılmış, 1884'te basılmıştır) Tolstoy'un dönüşüm deneyimini anlatmaktadır, Hıristiyan ahlak kurallarını İsa'nın *Sermon on the mount*'da (Dağdaki Vaaz) açıklandığı şekilde kabul ettiğini öne sürer. Buradaki ayinde İsa'nın "Kötülüğe meydan verme" emrini Tolstoy, Hıristiyan öğretinin temeli olarak kabul etmiştir, şöyle ki her Hıristiyan koşulsuzca birbirini sevmelidir; "Kötülüğe meydan verme demek kötülüğe bulaşmamak demektir, yani hiçbir koşulda sevgiyle çelişen şiddete başvurmamak" anlamına gelmektedir. İsa'nın diğer öğretileri de karşı koymama eylemi ışığında değerlendirilebilir. "Başkalarına kızma!" demek, diğer insanları da kendin gibi sev ve bütün insanları eşit kabul et anlamına gelmektedir. "Yemin etme!" ise insanı bazı kurumlara söz verip sonradan onlar tarafından başkalarını sevme eylemine ters düşecek davranışlara sevk edilmelerine meydan vermek için bir uyarı niteliğinde söylenmiş olmalıdır. "İnsanlar ve milletler arasında ayırım yapma!" ise "herkesi etnik kökeni ne olursa olsun sevmeyi" gerektirmektedir. "Kendini eşine sakla!" ise karşılıklı verilen aşkta sadakat ilkesine bağlılık sözünü pekiştirmektedir. *Neye İnanıyorum?* Tolstoy'un önceden ima ettiği Hıristiyanlık'taki "doğruluk" ilkesinin direnme etiğinde bulunabileceğini öne sürerek, *İtirafımlarım*'da yer alan fikirleri açıklığa kavuşturmuştur.

Hayat Üzerine Düşünceler (*O zhizni*, 1886-1887'de yazılmış, 1888'de basılmıştır) ise dönüşüm üzerine ruhsal körlükten inanç hayatına geçiş konusunda felsefi bir yansıma sunmaktadır. Din değiştirme konusundan kişisel öğeleri soyutlamıştır. Odağını, bir bireyin Tanrı'ya giden özel yolundan genel olarak din değiştirme eyleminin doğasına kaydırmıştır. İsa'nın havarilerine söylediği, "insanoğlu yeniden ruh olarak doğmak zordur," sözlerine yer vermiş ancak Hıristiyanların direnmeme yolunu seçmelerinin gerekliliğini, inananların "mantıklarını" "hayvani doğalarının" önünde tutmaları konusundaki talepleri kadar vurgulamamıştır. *Hayat Üzerine Düşünceler* ruhsal yeniden doğuşu, *İtirafımlarım*'da olduğu gibi dramatik bir olay olarak tasvir etmemiş, ancak bunun "her insanoğlunun içinde yer alan gerçek hayat gücünün yavaş yavaş uyanması" olduğunu dile getirmiştir, bir rüyadan "uyanmakla" eşdeğer bir süreç ve hayatın kaynağının rüya gören tarafından "görülemez" bir süreç olduğunu anlatmıştır. Tolstoy'a göre, mantıklı insanların uyanmaları gereken

“rüya”ları bedeninin zorbaca arzuları; aydınlanmış kişinin erişmesi gereken “mantıklı bilinç” veya “akıl” Evanjelist John’un “logos” olarak tanımladığı ve Hıristiyan olmayanların otokontrol diye adlandırdıkları kavram olan “dozunda farkındalık”tır. Dozunda farkındalık, insanların “hayvani dürtülerini” kontrol altına almalarını ama aynı zamanda da diğer insanları yalnızca insan oldukları için sevmelerini sağlar. Tolstoy’a göre, eğer bir insan mantıklı bir hayat sürerse –yani, fedakârca– bir düzeye kadar ölümsüz olabilir; ölümünden sonra diğer insanlar tarafından “ruhsal kişiliği” hatırlanabilir (*dukhovnyi obraz*). Tolstoy’a göre Hıristiyanlar tarafından ruhsal kişiliği veya “ruh gücü” içselleştirilen İsa “ölümsüz”dü ve ilkesel olarak bütün onurlu kadın ve erkeklerin belli ölçüde ölümsüzlüğe ulaşmaları mümkün olabilirdi. *Hayat Üzerine Düşünceler* bu yüzden, *Neye İnanıyorum?*’da tartışılan Hıristiyan ahlaki değerlerindeki felsefi terimleri açıklamakla kalmayıp aynı zamanda kişisel ölümsüzlük gibi Hıristiyan değerlerini özgeçilicilik, güzel anılar ve ruh gücü ile bağdaştırarak felsefi bir bağlamda yeniden sunmuştur.

Khristianskoe uchenie (Hıristiyan Öğretileri, 1894’te yazılmış, 1898’de basılmıştır) *Hayat Üzerine Düşünceler* bahsedilen ruhsal yeniden doğuş tartışmasını alevlendirmiş, ancak Hıristiyan tinsellik anlayışını diğer inanç geleneklerinde yer alan tinsellik fikirleriyle yan yana koymuştur. Tolstoy’a göre Hıristiyan olacakları bekleyen en büyük engel, çoklu-itiraflı bir dünyada karşılaşacakları yüzleşme sonucu başlarına gelecek olan zihin karışıklığıdır. Bu zihin karışıklığı, değişik inanç grupları tarafından atılan gerçek iddialarının çelişmesinden meydana gelir, ancak inananın belirli bir itirafa körü körüne bağlanmasını garantiye almak isteyen sistematik ve kasti yanıltmaların da birer sonucudur. Bu nedenle, inanç arayışı içindeki bir insan, Hıristiyan “politeizmi” (yani Kutsal Üçleme doktrini), Yahudi “legalizmi” ve ruhsal öğretmenlerinin orijinal görüşlerinden uzaklaşan Budistlerin, Daoistlerin ve Zoroastriistlerin “sapkınlıkları” ile karşılaşacaktır. Tolstoy, ayrıca Muhammed’in “göğün yedinci mertebesine ulaşması” gibi imkânsız bir konuya paye veren bir dinin, İslam dininin kendisine göre “yanlışlarının” da altını çizmiştir.

Sonraki yazılarında Tolstoy bütün dinlerin sevginin önemi üzerinde yoğunlaştığını söylemiştir, böylelikle dünyaya bir değer kattıklarını da eklemiştir. Ancak Hıristiyanlığın sevgiyi metafizik ilkelerle açıkladığını, “her şeyin özü olduğunu ve insan hayatının en üstün kanunu olduğunu, yani

hiçbir istisnai durumu kabul etmeyen bir kanun,” olduğunu savunmuştur. Diğer inanç geleneklerinin istisnai durumlara prim vermesi onların faydasını azaltmaktadır, Tolstoy'a göre. “Sevgi kanunu insanların hayatlarındaki en yüce ve değişmez kanun olmaktan çıkarsa, tüm kanunlar geçerliliğini yitirir ve sevgi konusundaki öğretiler, zorunlu retorik talimatlar ve sözcükler olmaktan ileri gidemezler ve milletlerin hayatı sevgi kanunu olmadan önce nasılsa yeniden öyle olur, yani şiddete dayalı.”⁸

Yukarıda söz edilen metinlerden Tolstoy'un din değiştirmesi ile ilgili belirli sonuçlara ulaşılabilir. Öncelikle, bu bir olay ve süreçtir; olay (başlı başına düşünce ve varoluşsal endişe süreci) ile devam eden ve büyük olasılıkla Tolstoy'un *Itiraflarım*'da anlattığı gibi gelişen ama 1878-1879'lar da Tolstoy tarafından bile tahmin edilemeyen ahlaki, felsefi ve dünya dinleri gibi etkilerin tam olarak yerli yerine oturması ve bilincinde bir olgunluğa erişmesi yıllar sürmüştür. İkinci olarak, Tolstoy din değiştirme olayının kendisi ve sonrasında meydana gelen değişiklik sürecini kendini anlama süreci açısından vazgeçilmez görüyordu. Din değiştirme sadece hayatında bir sayfa veya dönem değildi, 1879'dan sonra bütün hayatının özü durumuna gelmişti. Üçüncü olarak, Tolstoy din değiştirmesinin başkaları için de bir örnek teşkil edeceğini düşünüyordu. Onlar da, öncelikle acı dolu bir kişilik krizi, Hıristiyanlıktaki sevgi kanunu konusunda bir uyanış, akılcı bilinç ve ölümsüzlük konusuna felsefi bir bakış açısı geliştirecek ve ruhun tekliğine rağmen, Hıristiyanlığın diğer inanç geleneklerine göre daha üstün olduğunu kabul edeceklerdir. Dördüncü olarak, bu üç noktadan da anlaşılacağı üzere Tolstoy'un tinsellik anlayışı, bu din değiştirme öyküsünden bağımsız olarak derinlemesine anlaşılabilir. Ona göre, din değiştirmek, 1879'dan sonraki tinsel düşüncenin tetikçiliğini yapmakla kalmamış, aslında bu düşünüşün oluşumunu sağlamıştır. Bu yüzden de, din değiştirme konusundaki referansları çok sıktır, hatta takıntı derecesindedir; katartik olayın uyanışını yaşamış ve her günün yeni bir bakış açısı sunduğu, süregelen ruhsal uyanışın ortasında yer almıştır.

Bu sonuçlar, Tolstoy uzmanlarının; “tek bir Tolstoy mu yoksa iki farklı Tolstoy mu vardır?” konusundaki eski tartışmalarını daha da karmaşık hale getirmiştir. Yani, Tolstoy'un din değiştirmesi bir sanatçı ve düşünür olarak gelişimine ket vurmuş mudur? Tolstoy'un iki farklı kişilik sergilemesi konusundaki görüşü reddetmek için geçerli nedenler bulunmaktadır.

8 Tolstoy, “Zakon nasiliia i zakon liubvi”, PSS 37, s. 166, 169.

Tolstoy'un eserlerinin Jübile Baskısı'nın baş editörü Nikolai Sergeyeviç Rodionov, coşkuyla "tek Tolstoy" teorisini desteklemektedir.⁹ Tolstoy'un dinî düşünceleri konusunda ABD'deki en tanınmış otorite olan Richard Gustafson da ona katılmaktadır. Gustafson "*Itiraflarım*"da ifade edildiği söylenen teorik anlayış ve davranışlardaki radikal farklılıkların buradan çıktığına dair geçerli bir kanıt olmadığını yazmıştır.¹⁰ Medzhibovskaya'nın Tolstoy'un ruhsal değişiminin "uzun bir din değiştirme süreci"nden kaynaklandığını ortaya koyması Tolstoy'un dönüşümün her şeyden öte bir "yenilik" olduğuna dair görüşü savunurken, bir yandan da Tolstoy'un dinî düşüncelerinin devam ettiğinin de altını çizmektedir. Benim bu sorun konusundaki yorumum ise, Tolstoy'un hayatı boyunca bir ruhsal arayış içinde olduğu ama 1878-1879 yıllarında James tarafından tanımlanan din değiştirme tipolojisiyle uyumlu olan eski yargılarından uzaklaşarak psikolojik bir "kırılma" yaşadığı yönündedir. Hayatının geri kalan bölümünde, Tolstoy bu kırılmanın etkilerini yaşamıştır. Benim fikrime göre, bu hiçbir şekilde, Tolstoy'un din değiştirmesinin edebi bir hile olmaktan başka bir önemi olmadığı veya *Itiraflarım*'ın yazarının başına bu eseri yazdıracak "hiçbir şey" gelmediği anlamına gelmez.

1879'dan önce yazdığı önemli eserlerinde, Tolstoy toplumsal ikiyüzlülük ve gösterişten acımasızca söz etmişti. *Savaş ve Barış*, yaşlı Kont Bezuhov ölüm döşegindeyken mirası için yapılan yakışsız mücadele; miyop Pierre'in ilk evliliği için yönlendirilmesi; Pierre'in ilk karısı Hélène ile çekici ama aptal Anatole Kuragin'in yer aldığı aldatma öyküleri, cimri ve kötü kalpli Dolokhov, yaşlı Kont Ilya Rostov'un anlamsız bir gurur gösterisiyle genç Nikolay Rostov'un kumar borcunu kapatmaya çalışmasının anlatıldığı bir eserdir. *Anna Karenina* ise, Rusya'nın devlet erkanı ile asilzadelelerinin odalarında ve ötesinde gezinen, toplumun üst sınıflarının ikiyüzlülüğünün tahlilidir. Bu erken dönem boyunca, Tolstoy entelektüel kahramanı olan Jean Jacques Rousseau'dan derinlemesine etkilenmiştir, onun gibi üst-sınıf ikiyüzlülüğünün ve sonradan görmeliğinin altını çizmiştir. Bu nedenle, Tolstoy'un 1879'dan sonraki eserlerinde bu toplumsal eleştirinin görülmesi şaşırtıcı değildir. Yine de, tinsel metinlerinde varlıklı Rusla-

9 Bkz. *Srazhenie za Tolstogo*, Grant, Moskova, 2002, s. 109, Nikolai Sergeyeviç Rodionov'un günlüğünden alıntı: "Tek Tolstoy mu çift Tolstoy mu? Tek! Bunda çelişki de yoktur!"

10 Richard F. Gustafson, *Leo Tolstoy: Resident and Stranger*, Princeton University Press, Princeton, 1986, s. XVI.

rın sosyal bozukluklarının sürmesini sağlayan alaycı ve denetimden uzak hayatlarına çok da fazla değinmemiştir.

İtirafımlarım'da, Tolstoy çağdaşlarını dine karşı kayıtsız olmakla, bencillikle ve kendi kendilerini kandırmakla suçlamıştır. Ayrıca çalışan sınıfın, ki onlar birçok batıl inanca sahip olsalar da daha dürüst yaşamakta ve sosyal olarak kendilerinden daha üstün olanlara göre daha mutlu ve onlarla mukayese edilmeyecek kadar huzurlu ve neşeli hayatlar sürdürmektedirler, manevi değerlerini görmemekle de suçlamaktadır. Tolstoy şöyle der: "Biz, bütün zengin ve eğitilmiş insanlar.... gerçekten de çıldırmış gibiyiz." Eğitilmiş elitler, yazara göre, kendilerinin "tamamen insan" olduklarını anlamamaktadırlar. Elitler, dürüst yaşamamaktadırlar çünkü kendilerine yanlış soruyu sorup durmaktadırlar –"Niçin yaşamalıyım?"– Halbuki doğru soru "Nasıl yaşamalıyım?" olmalıdır. Bu yüzden de, hayatlarını inanç üzerine kurmamışlardır. Tolstoy'a göre, "İnanç bir yaşam gücüdür. Eğer bir insan yaşıyorsa, o zaman bir şeye inanmak zorundadır... İnanç olmadan yaşamak imkânsızdır." Yani 1879 sonrası Tolstoy için hayat, Tanrı olmaksızın açıklanamazdı; "Tanrı'yı tanımak ve onu yaşamak aynı şeydir. Tanrı, hayatın ta kendisidir."

Neşe İnanıyorum? adlı eserinde Tolstoy "dünyadaki yanlış öğretilere" saldırmıştır. Bunların, toplumsal ikiyüzlülüğün nedeni olduğunu savunmaktadır. Maddi kazanç için, insanlar doğayla olan bağlantılarını koparmış ve insanlık dışı yaşam koşulları olan kentlerde yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Sağlıklı fiziksel iş gücü yerine sağlıksız bürokratik rutinelere kendilerini kaptırmışlardır, cinsel flörtler uğruna düzgün aile hayatlarını tehlikeye atmışlardır, yüksek sosyetenin ikiyüzlü ilişkilerine dahil olabilmek için çalışan sınıfla kolayca iletişim kurmayı reddetmeye başlamış ve sağlıklı beslenme alışkanlıklarını bırakarak, her türlü sağlıksız bağımlılığa kendilerini kaptırmışlardır. Bu arada da, yeni, mantık dışı modern dünyanın gelişimi simgelediğini savunmaya devam etmektedirler. Tolstoy'a göre, gerçekte modern sosyal düzenlemeler, partizanlarının birbirini ardına "aptallık" yapması üzerine kurulmuştur, ancak İsa'nın yolundan gitmek, basitçe "aptallıklar yapmamak" demektir. Çelişkili olarak, eğitilmiş elitler modern imkânları terk etmenin kendilerini acı çekmeye yönelteceğini düşünürken, onları derinlemesine acı çekmeye iten unsurların bizzat bu imkânlar olduğunu, onların daimi şehitliğe benzer ağır şartlarda bir hayat sürmelerine neden olduğunu göremezler.

Hayat Üzerine Düşünceler'de, modern toplumları insanların "mantıklı

açıklamaları olmayan hayatlar” sürdükleri, davranışlarının önemi üzerine birbirlerini kandırdıkları ancak bu davranışları “kendilerinin bile tam çözemediği gizemli anlamlara sahip olarak” nitelendirdikleri ölüm kültürleri olarak sınıflandırmıştır. Modern toplumlar, bireysel davranışların sürü psikolojisiyle analiz edilebileceği konformizmin ıslah edildiği alanlardır. Tolstoy’a göre “bu karmaşık, kargaşa yaratan insan davranışları; ticaret, demiryolları, bilim, sanat gibi eylemleriyle yalnızca yaşamın kapısını zorlayan çılgın bir kalabalığın baskısından başka birşey değildir.” Diğer taraftan, konformist halk, bencil bireylerden oluşmakta, bunların her biri “diğerlerinin kendilerini değil, sadece onları sevmesini” çılgınca umut etmektedir. Tolstoy’un öne sürdüğüne göre, modern bireysel mutluluk rüyası bir yanılsamadır, çünkü kaynakların hepsine rekabetçi bir savaş ilan eden bir düşüncedir; maddi tatminler, doğaları gereği geçici ve çoğunlukla yıkıcıdır ve bireysel mutluluk kaçınılmaz olarak ölüm gerçeği ile yok olacaktır.

Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir (Tsarstvo bozhie vnutri vas, 1890-1893 arası yazılmış, 1893’de basılmıştır) adlı eserde, Tolstoy’un çağdaşlarının betimlenmiş ahlaki değerleriyle (herkese insanca davranmak, evrensel kardeşlik gibi) “bunlara tamamen zıt davranış biçimleriyle şekillenen bir yaşam biçimi” arasında “yaygın bir karşıtlık” yaşamaktan mustarip olduklarına değinilmektedir. Böylece, devlet görevlileri kendi kendilerine düşünmektedirler: “Hepimiz kardeşiz, ama benim maaşım fakir işçilerin vergileriyle ödeniyor, ben de bu parayı avare ve lüks bir hayat sürebilmek için harcıyorum.” Böylece, eğitilmiş insanlar entelektüel sorumluluklarıyla (örneğin mantık yürütme) devlet bütçesinin kaçınılmaz olarak arkaik kurumları (örneğin Rus İmparatorluk Mahkemesi) ve ahlak dışı olanları (Ordu) desteklemesi gibi politikanın çıkarıcı gerçekleri arasında bir zıtlık hissi yaşamaktadırlar. Derinine inersek, Tolstoy’un çağdaşları tanımlanmış insan sevgileri ve kanlı kurumlara duydukları sadakat arasında kalarak acı çekmektedirler. Bu zıtlık sonucunda “günümüz insanları kendilerini şarap, tütün, esrar, kumar, gazete okumak, yurtdışı seyahatleri ve her türlü eğlence ile oyalayarak içlerindeki korkunç baskıdan kurtulma yolları bulmaya çalışmaktadır.” *Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir* adlı eserinde Tolstoy, ikiyüzlülüğün öncelikle sistematik bir olgu olduğu, bireysel bir özellik olmasının ikinci sırada geldiğini belirtmektedir.

Tolstoy’a göre, devlet modern ölüm kültüründe derinlemesine suç-

ludur. *Neye İnanıyorum?* adlı eserinde, devletin bizatihi varlığının –sada kat yeminleri, mahkemeler ve ceza sistemi, aşağılayıcı vergilendirme planları, orduları, savaşlar ve emperyal arzuları ile– İsa’nın “komşunu sev”, komutuyla zıt düştüğünü ima etmektedir. Ancak İsa’nın karşı koymama mesajını izleyerek devrime ulaşmak, Rusya’nın devrimci partilerinin savunduğu birçok fikri izleyerek ulaşmaktan daha olasıdır.¹¹ *Tanrı’nın Egemenliği İçinizedir* adlı eserinde, Tolstoy devletin, bir kurum olarak, bireyden büyük ama insanlıktan küçük toplumsal oluşumlar olan “toplumsal gruplarla” yönetilmesinin dünya tarihinin bu döneminin bir özelliği olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde, sosyal dinler “bu grupların liderlerini (aşiret reisleri, aile büyükleri ve politik egemenler) yüceltmış ve bu grupların tek koruyucusu ilan etmiştir”. Her ne kadar devlet, dünya tarihi sürecinde bir yan-ürün olsa ve bu yüzden de “mantıklı” bir varlığı olsa da aynı zamanda insanlık dışı ve bu yüzden de akla uygun olmayan ve şiddet üzerine kurulu bir kurumdur. Tolstoy’un görüşüne göre, “devlet, insanları birbirine bağlayan veya yöneten bir ip veya zincir veya kırbaç, insanların uzuvlarını, burunlarını, kulaklarını veya kafalarını kesen bir balta veya bıçak – bu araçlarla tehdit edilmelerini sağlayan bir uygulamadır.” Devlet himayesinde yaşadıkları için, modern insanlar kendilerini “kaçamayacakları bir şiddet kısır döngüsünün içinde sıkışmış hissetmektedirler.” Tolstoy, devleti vatandaşlarını boyun eğmeye zorladığı için suçlamaktadır; hükümet memurlarına fakirlerden kesilen fahiş haftalıklar ödemek, dinî törenler ve “vatanseverlik itikatları” sayesinde “halkı hipnotize etmek”le ve son olarak da gençleri askere almakla bu yolla beyni yıkanmış ama fiziksel gücü yerinde gençleri “cinayet aletleriyle donatarak şiddet uygulayacak ve komutlarını yerine getirecek sadık devlet yandaşlarına” dönüştürmektedir. Gerçek Hıristiyanları, şiddet yanlısı devletle işbirliği yapmayarak kendi özgürlüklerini sağlamaya davet eder. Karşı koymama –“sivil itaatsizlik” olarak da adlandırabileceğimiz– devletin otoritesini sarsarak kaçınılmaz olarak herkesin bağımsızlığına kavuşmasına yol açacaktır.” Açıkça, Tolstoy karşı koymamanın devlet tarafından yaratılan “kitle psikozu”nu sona erdirmekte önemli etkiye sahip olacağını düşünüyordu. İnsanları, modern kurumlar tarafından dayatılan hipnotik trans durumundan uyandırabilirdi.

Hıristiyan Öğretileri’nde, Tolstoy’un günah için geliştirdiği beş “yan-

11 Tolstoy, *V chem moia vera?*, PSS 23, s. 368-70.

lış gerekçe" incelenmektedir, bunlardan biri "devletin baştan çıkarma gücü"dür. Sözde Hıristiyanların, rutin olarak devletin otoritesini kullanarak şiddeti maruz gördükleri, böylece de kendi hatalarının sorumluluğundan sıyrıldıklarını gözlemlemiştir: "Eğer başkasının malını alırsam, ailesine saldırıp öldürürsem, eğer başka milletten insanları öldürürsem, onlara zarar verirsem, onların kentlerine, çocuk ve kadınlara bomba atarsam, bu benim şahsi irademle yaptığım bir şey değildir, çünkü halkımın iyiliği için bağlılık yemini ettiğim yüksek otoritenin kararlarını uyguluyorum." Burada Tolstoy, güce duyulan hayranlığın yalnızca yüksek memurları ve egemen güçleri değil, bu egemen güç adına adım atan her bir bireyi etkileyen baştan çıkarıcı bir unsur olmasının ahlaki tehlikesinden söz etmektedir. Ona göre, "devletin baştan çıkarıcı gücü" modern bir olgu idi, yalnızca modern çağda bu olgu insanların karşısına çıkmıştı. "Modern rejimle yönetilen insanların neredeyse hepsi, bilinçlendikçe kendilerini politik cazibelerin arasına hapsolmuş hisseder." Tolstoy'a göre, devlet en "acımasız baştan çıkarıcı" güçtü çünkü çocukları, küçük yaşlarından itibaren içgüdülerinden uzaklaştırarak etkisi altına alıyordu, onun adına "insan hayatı, kitlelerin iyiliği için kurban edilebilirdi." Devletin baştan çıkarıcı gücüyle ancak inananlar "bir politikaya veya millete ait olmadan önce, evrensel bir ülkenin vatandaşları olarak Tanrı'ya aidiyetlerini" unutmadıkları sürece baş edebilirlerdi.

Tolstoy'a göre gerçek tinsel yaşama sahip olmanın önündeki tek engel, Ortodoks Kilisesi tarafından desteklenen "sözde- Hıristiyanlık"tır. Tolstoy'un tinsel metinlerinin çoğu bu "yanlış" inanç konusundaki polemiklerinden oluşur. *Dogmatik Teolojinin Eleştirisi (Issledovaine dogmaticheskogo bogosloviia*, 1880-84 yılları arasında yazılmış, 1891 yılında da basılmıştır) adlı eserinde Ortodoksluğun "muğlak metinlerini" hedef almış, bu metinlerde "sözcüklerin günlük hayattaki anlamlarından farklı kullanıldıklarını ama bu farklı kullanımların da nasıl olacağını açıklamadığını" belirtmiştir. Metropolitan Makarii'yi (Bulgakov) Üçleme Doktrini ile Tanrı'nın birliğini bağdaştırmaya çalıştığı ilmi halinde suçlamakla suçlamıştır.¹² Tolstoy, Kutsal Kitap'ta İsa'nın ilahiliği dogmasına ait bir ipucu bile olmadığını öne sürmüştür. Ona göre İsa'nın "Tanrı'nın oğlu" olduğuna dair kutsal yazılardaki referanslar yalnızca İsa için değil bütün

12 Makarii (Bulgakov), *Pravoslavno-dogmaticheskoe bogoslovie*, 2 cilt, Tipografiia "A. Treia", St. Petersburg, 1868.

insanlar için geçerliydi. Tolstoy, Makarii'nin Kilise'yi "inanınların birleştiği bir yer olarak değil, doktrinlerin tanımlandığı ve dinî inançlara ters düşen kişilerin cezalandırıldığı bir hiyerarşi olarak görmesini haddini aşan bir tutum olarak tanımlamıştır. Tolstoy ruhbani hiyerarşiye ve hayatın tamamını kontrol etme arzusunda olan "çürümüş, kokuşmuş ve cahil insanlara" karşı olduğunu açıklamıştır.

Soedinenie i perevod chetyrekh evangeli (Dört Akide Tercümesi ve Ahengi, 1880-1884 yılları arasında yazılmış, 1892'de basılmıştır) eserinde Tolstoy, Hıristiyanlığın olumlu mesajlarının altını çizmeye çalışmıştır. Kilise otoriteleri İsa'nın Kutsal Üçleme'deki ikinci şahıs olarak kabul edilmesi konusunda kanıt olarak kullanıldığı için kendisine kabul edilemez gelen *Mucize ve İsa'nın Yeniden Doğuşu* ile ilgili ayinleri çıkarmıştı. Bu arada da, Kutsal Kitap'ta ilgili kendi düşüncelerini kaleme alarak, Tanrı'ya hayatın dışında ve üzerinde bir varlık olarak değil de doğal düzenin ve dolayısıyla da her insanın içinde varolan bir varlık olarak tanımlamıştır. İsa'nın bilgeliği, içindeki bu gücün varlığının farkında olarak şükretmesi ve kendisini bu varoluş veya ruhla özdeşleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Tolstoy'a göre, İsa'nın Tanrı konusundaki farkındalığı ona baştan çıkarıcı güçlere ve tensel zevklere direnebilme gücünü vermektedir. İlkesel olarak, Tolstoy'a göre, diğer insanlar da bu içsel güçler konusunda hak iddia edebilmelidirler. Ona göre, Tanrı'nın evrensel ulaşılabilirliği ve bunun getirdiği mutluluk misyonerler tarafından yayılan "iyi haber"lerdendir ama kiliseye ait dinin yayılmasının bu mutlu mesajla uzaktan yakından ilgisi yoktur. *Dört Akide Tercümesi ve Ahengi*'nde İncillerin ana öğretisi olarak İsa'nın Dağdaki Vaaz'ındaki beş yasak incelenmektedir. Ancak bu kitabında Tolstoy bunlara dayanan ağıdalı bir ahlak sistemi kurmaya yeltenmemiştir. Bu işi *Neye İnanıyorum'a* bırakmıştır.

Neye İnanıyorum? adlı eserinde Tolstoy, Kilise'nin bin beş yüz yıldır İsa'nın ilk vaazındaki ahlaki öğretileri "iyi" ama "uygulanabilir olmaktan uzak", "zor" veya ütopyik bir doktrin olarak yorumladığını öne sürmüştür. Tolstoy'a göre, Kilise "İsa'nın öğretilerinin bütün insanlık için iyi olduğunu ancak tatmin edici olmadığını" ve dünyevi hayatın zorluklar, acılar ve ölümlü dolu olduğunu, bunun yanında ölümden sonraki hayatın bolluk, günahsızlık ve ölümsüz nimetlerle dolu olduğunu öğretmiştir. Tolstoy'a göre, bu dogma "1500 yıllık sözde-Hıristiyanlık"tan oluşmaktaydı. Tolstoy, "sözde Hıristiyan" Kilisesi'nin, köleliğin kaldırılışından, sosyal mülki-

yetlerin kaldırılmasına kadar her türlü toplumsal gelişime karşı oluşunun tesadüf olmadığını düşünüyordu. Bu yanlış doktrin in şimdiki hedefinin özel mülkiyetin kaldırılması olduğuna inanıyordu.

Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir'de Tolstoy, Kilise'yi güce adanmış bir kurum olmakla suçlamış, varlığını, kendisini eleştirenleri "kiliseye karşı gelmekle" yaftalayarak, kendisini de "asla yanılmaz" olarak tanımlayarak sürdürdüğünü öne sürmüştür. "Kiliselerin, zorunlu Kiliselerin her zaman İsa'nın öğretilerine yabancı olmakla kalmayıp, üstüne üstlük ona düşman olduklarını" öne sürmüştür. Bu durum, özellikle Kilise ve devletin despotça birlik oldukları Rusya'da geçerlidir. Rusya'da, Ortodoksluk "insanları kaba ve ilkel bir puta tapma ibadetinde birleştirmekle kalmayıp" "batıl inancı ve dinî cehaleti de artırmış ve yaygınlaştırmıştır." Tolstoy, sözde Hıristiyanlarla devlet arasındaki bağdan *Hıristiyan Öğretileri*'nde söz etmektedir, "inanç yanılığı" kavramını da bu eserde kullanmıştır. "Devletin baştan çıkarıcı gücü" gibi günahı haklı çıkarmak için kullanılan yalan yanlış yakıştırmaların sözde dinlerde var olan akıl sapmalarından başka bir şey olmadığını öne sürer. Sahte inançlılar taraftarlarına "hayatın anlamını çözmenin akla değil kör saflığa dayalı olduğunu" öğretmiştir. Hangi din tarafından ele geçirilmiş olursa olsun, yanılığı beş farklı şekilde hayat bulur; dinî liderlerin ilahlaştırılması ve dinî kurumların kutsanması; "mucizelerle" inanç yatırımı yapmak; inananlarla Tanrı arasına ruhbani araçlar koymak; inananların duygularına ritüellerle yön vermek; yanlış inanışlarla çocukların beyinlerini yıkamak. Bu yanılığı sisteminin en iyi panzehiri Tolstoy'a göre, "saptırılmamış akıl"dı, yani inananın "kutsal" kitaplar veya sahtekâr papazlar yerine kendi mantığına güvenme gücü.

Kendisini "gerçek bir Hıristiyan" olarak tanımlayan Tolstoy'u içinde yer aldığını iddia ettiği Hıristiyan geleneğinin neresine yerleştirebiliriz? Tarihî bir gerçek olarak, daha önce de belirttiğimiz gibi, 1901'de, Ortodoks Kilisesi, Tolstoy'u kilise kurallarına karşı gelmekle suçlamıştı –yani Hıristiyanlığın doğrularından uzaklaşmakla– ve kendisi de bu sınıflamanın mantığını kabullenmişti. *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*'de, kurumsal bir Kilisenin kendisine karşı çıkanlarla tanımlanabileceğini öne sürmüştü. Tolstoy'un dinî dogmatizm eleştirisi, Aleksey Komyakov'un *Kilise Tektir* başlıklı ünlü makalesine bir düplik olarak, ayrıca kendi zıt görüşünün

tanımlanması olarak da ele alınmalıdır.¹³ Ancak, şayet Tolstoy'un Hıristiyanlıkla olan ilişkisinin bu bilinçli karşıt yönünün ortada olduğu kabul edilirse, diğer yönlerinin pek de öyle olmadığı düşünülebilir.

Tolstoy, kendisini açıkça politikadaki şiddete karşı çıkan eski Kilise öğretmenleriyle özdeşleştirmişti.¹⁴ Tatianus; *Stromata'da* Hıristiyanlara düşmanlarını sevmeyi emreden İskenderiyeli Klement, *Apologeticus'ta* imparatora tapmayı reddeden ve şehit olmayı Roma Devleti'ne karşı silahlı saldırıda bulunmaya yeğleyen Tertullianus; Romalılara güçle karşı gelmediği için şehit olan Kartacalı Cyprius; *De mortibus persecutorum'da* Roma kıyımındaki kurbanları anan Lactantius ve kitabı *De principiis'te* Tanrı'nın şiddetten nefret ettiğinin altını çizen Origenes ile özdeşleştirmişti. Ancak Tolstoy'un kendi çizdiği dinî silsiledeki her unsur ikna edici sayılamaz. Her ne kadar Tertullianus, Klement, Cyprianus ve Origenes inançları yüzünden zulme maruz kalmış olsalar da, Tolstoy'un tinsel metinlerinde reddettiği dogmatik durumları savunmaktan geri durmamışlardı. Tertullianus Kilise Papazları arasında, Kiliseye hiddetle karşı gelmek konusunda ünlüydü. Tolstoy tarafından rağbet gören Kilise Papazları arasında belki Origenes, Kutsal Üçleme konusundaki zıt görüşleri ve ruh konusundaki dolambaçlı fikirleri göz önüne alındığında Tolstoy'un hassasiyetine en yakın kişi olabilir.

Şayet Tolstoy'un kendi seçtiği örnek kişilerin değil de kendisinin Hıristiyan öğretilerini analiz etme metotlarını, yani Kutsal Kitap'ın bazı bölümlerini "doğru" diye kabul edip kendisine uygun gelmeyenleri yok sayma alışkanlığını göz önüne alırsak, o zaman tinsel metinlerini farklı bir gözle inceleyebiliriz. Metot söz konusu olduğunda, Tolstoy'un öncü olarak kabul ettiği ilk isimlerden biri Sinoplu Marcion olabilir, Eski Ahid'in hepsini reddedip yalnızca kendi Luke tefsirini kabul etmişti. Marcion'un çağdaşı sayılabilecek, Tatianus dört İncil'in hepsini kabul etmiş ve Tolstoy'un 1600 yıl sonra yapacağı gibi, kendi tumturaklı yazıları *Diatessaron* ile "harmanlamıştı." Birçok Hıristiyan Gnostic, John'un İncil'ini kabul etmemiş ama Thomas'ın İncil'inin geçerliliğini kabul etmiştir. 16. yüzyılda, Martin Luther, James'in Mektubu'nu kiliseyle bağdaşmayan "basit

13 Komyakov'un denemesi: "Kilisenin birliği kaçınılmaz olarak Tanrının birliğini takip eder [...] Birliği gerçek ve koşulsuzdur." Komyakov "Greko-Rus Ortodoksluğunun" gerçekliğini bütün "yanlış öğretilere" karşı savunmuştur. Bkz. "Tserkov odna", A.S. Komyakov, *Sochineniia v dvukh tomakh* içinde, cilt 2, *Raboty po bogosloviiu*, Izdatel'stvo Medium, Moskova, 1994, s. 5-23.

14 Tolstoy, "Zakon nasiliia i zakon liubvi", PSS 37, s. 165.

bir mektup" olarak nitelendirmişti. 19. yüzyılın başlarında Thomas Jefferson, İsa tarafından söylenmemiş olan her şeyi çıkartarak Yeni Ahit'i hazırlamıştı, İsa'nın sözlerini ise derleyerek ve harmanlayarak anlatısına dahil etmişti.¹⁵ Günümüzde, Robert Funk ve John Dominic Crossan tarafından düzenlenen "İsa Semineri" üyeleri de İsa'nın sözlerini İncil metinlerinden çıkartmışlardır. Tolstoy gibi, İsa Semineri öncüleri de İsa'nın aktarılan sözlerinin bazılarının ona ait olmadığını düşünmüşlerdir. İsa Semineri üyelerinin bazıları ise, İsa'yı Kutsal Üçleme'nin ikinci ayağı olmaktan çok, ahlaki bir yol gösterici olarak görmeyi yeğlemişlerdir.

İncil'den bazı bölümleri ayıklamak, bazı bölümleri değiştirmek ve kendi dinî yazılarını eklemek cüretini gösteren bu kişilerin varlığının yanı sıra, belirli Hıristiyan gruplarının tek bir Hıristiyan öğretisine tek "doğru" inanç sistemi olarak bağlanma eğilimleri de göz ardı edilmemelidir. Bunların arasında, Tolstoy'un ruhuna en yakını hiç kuşkusuz ortaçağın sonlarında yaşamış Moravyalı Fransiskanlar ve ahlaki anlayışlarını İsa'nın İlk Vazası'ndan esinlenerek kuran bazı Rus mezhepler sayılabilir.

Son olarak, Tolstoy'un bazı modern düşünürlerin Hıristiyanlık konusundaki düşüncelerine karşı duyduğu özel ilgiden bahsetmeden geçmeyiz. *Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir*'de Tolstoy, Bohemyalı Peter Chelcicky'den başlayıp İngiliz Quaker'lar* Amerikalı Quaker William Lloyd Garrison ve Amerikalı Unitarian** Adin Ballou¹⁶ gibi barışseverlere karşı duyduğu hayranlıktan bahsetmektedir. 1903-1910 arasında yazdıklarında Tolstoy sıklıkla Blaise Pascal'in *Pensées* (Düşünceler) ve Anglikan Kilisesine bağlı olmayan Hıristiyan sosyalist John Ruskin'in *Unto This Last* (Sonuna Kadar) adlı eserlerinden alıntılar yapmıştır. Her ne kadar ruhani Tolstoy kendisini eski Hıristiyan geleneğinin içinde konumlandırmak için özel çaba gösteriyor olsa da, bu modern düşünürlerle olan bağlantısı da gerçektir.

Genel olarak, Tolstoy'un kurumsal Hıristiyanlıkla olan ilişkisi düşmanca olsa da, daha geniş anlamda Hıristiyan düşünce geleneği ile olan ilişkisi, Pascal ve Ruskin gibi erken dönem ve modern dönem pasifistlerine da-

15 Thomas Jefferson, *The Jefferson Bible: The Life and Morals of Jesus of Nazareth*, Holt, New York, 1995.

(*) Mevcut Hıristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar tarafından 17. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında kurulmuş mezhep.

(**) Kutsal Üçlü doktrini kabul etmeyen bir Hıristiyan mezhebi.

16 Tolstoy, *Tsarstvo bozhie vnutri vas*, 1. Bölüm, PSS 37, s. 165.

yanmaktadır. Tolstoy'un tinsel düşünce metodu Marcion, Tatiaus, Luther ve belki de Fransiskanlardan izler taşımaktadır. Ancak, Tolstoy'un düşünce sisteminin orjinal veya özel durumlarla ilgili olmasa da, dogmalar, ritüeller ve Kutsal Kitap'ın otoriter gücü konusunda Hıristiyan düşünce sisteminin dışında kaldığı kesindir. Tolstoy eşikte bir figürdür, tinselliğinin ince elenip sık dokunmasına bağlı olarak Hıristiyanlığın ne içinde ne de dışında tanımlanabilir.

Tolstoy'un modern toplum, devlet ve Kilise eleştirisi, kendisini izleyenlerin toplumsal ve kurumsal baskılara karşı gelmeleri konusunda yol gösterici olmuştur. *Tanrı'nın Egemenliği İçinizededir*'de kendi hayatı süresince, "Tanrı merkezli" (*bozheskoe zhizneponimanie*) olarak yaşanan yani hayatı bireyler veya küçük topluluklarla değil de "sonsuz ve ölümsüz hayat: Tanrı" ile açıklayan bir tarihi dönemin başladığını öne sürmüştür. Son olarak, sevginin yaygınlaşmasıyla tüm insanlığı sarmalayacağını "yaşayan ve var olan her şeyi" kapsayacağını düşünüyordu. Bu süreç tamamlan- dıkça, ikiyüzlü modern toplum, devlet ve kurumsal Kilise yok olup gidecektir. Gerçek Hıristiyanlar için bu gelişme, karanlıktan aydınlığa çıkmayı, tarihin sona ermesini, Tanrı'nın dünya üzerindeki krallığının farkına varılmasını temsil etmektedir. Ancak Tolstoy yine de gerçek Hıristiyanların bireysel özgürlüklerine kavuşmak için bu tarihsel sürecin tamamlanmasını beklemelerine gerek olmadığını vurgular, çünkü gerçek Hıristiyanlık insanlara dünyanın aldatmacalarından kendilerini kurtarabilmek için Tolstoy'un kendisinin de deneyimlediği bir dönüşüm veya "uyanış" sürecinden geçmeleri için bir olanak tanımaktadır. Aslında insanlığın özgürleşmesi, birçok kişisel özgürleşmenin sonucunda gerçekleşebilir. Bu yüzden de Tolstoy, "hayata dair daha üst düzey bir anlayışa sahip olmak devleti alttan vurur (...) Gerçek Hıristiyanlığı kabul etmek sadece devleti (meşruiyetini) kabul etmek olasılığını bertaraf etmekle kalmayıp onun kurumlarını da baltalamaktadır," der.

Tolstoy'un Hıristiyan anarşizmi,¹⁷ müritlerini en az üç açıdan etkilemiştir; evrensel sevgiyi kucaklamak için daha geniş bakış açılarına sahip olmalarını sağlamış, kendi iradeleriyle sahtekârlıklardan arınmayı, kolaylıkla ulaşılabilecek bir cehaletten "kurtulma, aydınlanma" olarak ve kendi-

17 Tolstoy'un "Hıristiyan anarşizmine" ilişkin kısa bir yorum için bkz. Andrzej Walicki, *A History of Russian Thought from the Enlightenment to Marxism*, Stanford University Press, Stanford, 1979, s. 347-48.

ni modern hayata “şehit verme” durumundan kurtulmak olarak betimlemiştir; onları tarih boyunca kudretli kurumları şiddet kullanmadan yıkma gücüne sahip Tanrı'nın iradesinin araçları olarak tanımlamıştır. Bu başdöndürücü altruizm ve bireysel özgürleşme karışımı, Tolstoy'un tinselliğinin bir açısını tanımlamaktadır. Tolstoy'un tinselliğinin sıklıkla göz ardı edilen diğer yanı ise, kendisi ve diğer gerçek Hıristiyanlar için vazgeçilmez gördüğü çelik misali öz disiplin anlayışıdır.

Tolstoy'un öz disiplin konusuna bağlılığı etik çalışmalarında pek açık yer almamaktadır ve bu yüzden de kısaca *Neye İnanıyorum?*'da İsa'nın beş emri ile ilgili tartışmasında yer almıştır. *Tanrı'nın Egemenliği İçinizedir*'de Tolstoy, İsa'nın öğretilerinin “insanı dış kurallar tarafından değil daha çok ilahi mükemmeliğin içsel bir farkındalığa dönüşmesiyle yönlendirdiğinin” altını çizmiştir. Hıristiyan yönetim kuralları meşru kurallar değil, daha çok “yeni, farklı ve daha üstün bir hayat anlayışına” sahip olabilmek için gereken ilkelerdir.

Ancak, Tolstoy'un Hıristiyanlıktaki öz disiplin konusundaki düşünceleri *Hıristiyan Öğretileri*'ndeki günah kavramı hakkındaki yansımalarından anlaşılabilir. Tolstoy, üç çeşit günah olduğunu öne sürmüştür: “doğal” veya “doğuştan” gelen günahlar, insan olarak “kalıtımsal eğilimlerimizden ortaya çıkan günahlar (ki Freud bunlara dürtü diyecektir); kalıtımsal olarak getirdiğimiz toplumsal sınıfımızdan (örneğin asilzade olmak gibi), yasal olarak bize yüklenen ayrıcalıklardan, geleneksel toplumsal düzenlemelerden (örneğin erkeklerin kadınlara olan toplumsal üstünlüğü veya zenginlerin fakire olan üstünlüğü veya eğitimlinin eğitimsiz olan üstünlüğü) getirdiğimiz “kalıtımsal” veya “toplumsal” günahlar; “sonradan edinilmiş” (*pridumannye*) veya çoğunlukla bireyin kendini büyük görme gibi özel durumlarından kaynaklanan “bireysel” günahlar. Bu günah sınıflandırmasının arkasındaki esas fikir, insanoğlunun günahkâr olduğudur. Fedakâr içgüdülerimizi bozan haset dolu toplumsal çevrelerin içine hapsolmuş durumdayız; şayet inanç disipliniyle sınırlandırılmadıysak, kötü niyetli olma yolunu da keşfedebiliriz. Tolstoy'un insanoğlunun kötülüğü konusundaki tanımlaması çok çarpıcıdır; çünkü yeni yüzyılın başlamasıyla Vladimir Solovoy'un *Three Dialogues* (Üç Diyalog) adlı eserinde bu konudaki sözde saflığı yüzünden saldırıya uğramıştır.¹⁸

18 Vladimir Sergeyeviç Solovoy, *Tri razgovora. 1899-1900*, içinde *Sobranie sochinenii V. Solov'eva: fototipicheskoe izdanie*, Foyer Oriental Chrétien, Brüksel, 1966, cilt

Tolstoy, *Hıristiyan Öğretileri* adlı eserinde, günah konusundaki tartışmaları, onları sevgi yasasına karşı işlenen altı ana başlık altında incelemeye almıştır; sarhoşluk (*op'ianenie*), aylıklık (*prazdnost*), şehvet veya ölçsüz arzu (*pokhot*), hırs (*koryst*), güce tapma (*vlastoliubie*) ve zina (*blud*). Tolstoy'a göre, ahlaksız bir kadın veya erkek, bu günahlara belli bir sırada karşı durmadan kendisini günahkâr bir hayattan kurtaramaz. Öncelikle, insan kendisini sarhoşluktan kurtarmalıdır, bununla Tolstoy sadece Rusların abartılı alkol kullanımını kastetmekle kalmayıp, kendini zehirlemenin, uyuşturucu kullanmanın veya "duyuları uyuşturmanın" (*odurenie*) her tür-lüsünden bahsetmektedir. Bu uyuşturuculardan kurtulmadığımız sürece aylıklıktan kurtulmamız da imkânsızdır. Kendimizi sabit bir işe vererek aylıklıktan kurtulduğumuzda, diğer insanların mallarına karşı duyduğumuz arzu da yok olup gider ve böylece zina fantazilerimiz de söner. Aylıklığı keşfettikten sonra, Tolstoy zevk peşinde koşmayı (*udovol'stvie*), maddi ihtiyaçları gidermek için gerekli olandan daha fazla eşyaya sahip olmayı ve lüks düşkünlüğünü de dahil ettiği bir kötü alışkanlık türü olan ölçsüz arzularımıza da karşı koyabileceğimizi ileri sürmüştür. Ölçsüz arzuyu, yarıdılıştan gelen duygulardan, doğuştan ya da sosyal kaynaklardan olduğu kadar günahı işleyen zevklerinden de kaynaklanan bir günah olarak görmüştür. Ölçsüz arzuyu yendikten sonra, tamahkârlığa olan eğilimimize karşı saldırıya geçebiliriz. Tolstoy bu günahı başlı başına para peşinde koşma olarak değil, mülk peşinde koşma olarak tanımlamıştır: hayatının bu noktasında özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasına kendisini adanmıştır.

Tamahkârlığın üstesinden geldikten sonra, sosyal konumumuzu başkalarının konumlarını kötüleştirmek pahasına iyileştirmek ve böylece onlara karşı maddi ya da manevi avantajlar elde etmek için tasarlanmış bütün rekabet türlerini kapsayan bir kötü alışkanlık olan güce duyduğumuz aşkla yüzleşebiliriz. Güce tapma, kişisel eğilimlerden kaynaklanabileceği gibi, doğuştan gelen ayrıcalıkların korunması arzusundan da kaynaklanabilir. Tolstoy güce tapmayı, potansiyel olarak günahların en ölümcül olanı olarak görmüştür, çünkü birey ya da devlet tarafından gücün suistimal edilmesi insanların hayatlarını kolaylıkla mahvedebilir.

Üstesinden gelinecek olan son günah, Tolstoy'un bir diğer anlamda diğer suçların bir toplamı olarak gördüğü kötü bir alışkanlık olan zinadır. Zi-

10, s. 81-221. Tolstoy ilk iki diyalogda Solov'ev'in sözcüsü "Mr. Z" tarafından teşhir edilen bir karakter olan "Prens" için bir modeldir.

na bir çeşit kendini uyuşturma yoludur; günahı işleyeni aylıklığa sürükler; gereksiz cinsel aktivite –yani “üreme amaçlı olmayan” cinsel ilişki– içerdiğinden bir çeşit ölçsüzlüktür; zinanın amacı bazen mülk edinmek ya da kadınları bir nesne ve meta haline getirmek (fahişelikte) olabileceğinden tamahkârlığa yol açabilir; ve zina çoğu zaman ya erkekle kadın arasında, ya da erkekler arasında (bir serf sahibinin ilk gece hakkı talep etmesi gibi) eşit olmayan güç ilişkileri içerir. Tolstoy şehvetli tutkularımızın yok edilemeyeceğini varsaymış, ancak zina günahının insanların çoğunda “minimum düzeye indirilebileceğine” (*doveden do naimen’shei stepeni*) ve az sayıda olan gerçek bilge Hıristiyanlar arasında “sanal olarak ortadan kaldırılabileceğine” (*doveden do polnogo tselomodriia*) inanmıştır.

Bu günahları kontrol altına alma programının başarısı Tolstoy’a göre iki ön adıma bağlıdır: günahın beş “yanlış gerekçesinin” (erteleme, aile, işe yararlık, ortaklık ya da “sadakat” ve devlet) üstesinden gelmek ve inanç aldanmalarını ortaya çıkarmak. Ancak Hıristiyan bireylerin günaha sokan şeyleri kovmasından, sahte dinin aldanmalarını ortaya çıkarmasından ve hayatlarını kâbusa çeviren altı günahın üstesinden gelmesinden sonra, toplum bir bütün olarak Tanrı’nın krallığının yolunda engel oluşturmuş olan doğuştan gelen sosyal ayrıcalıkları ortadan kaldıracaktır.

Tolstoy’un günah öğretisi, *Dobrotoliubie*’deki (*Filokolya*’nın Rus versiyonu) ya da Nil Sorski’nin yazılarındaki bir birey olarak papazların ve toplumun bütünüünün başarısının öz disiplin ile günaha kaçınma üzerine kurulu olduğu anlaşmalar gibi manastır anlaşmalarına hafif bir benzerlik taşımaktadır.¹⁹ Ancak Tolstoy’un Hıristiyanlık öz disiplinine ilişkin görüşü ile ilgili en ilginç şey, günahın analiz edilmesine ilişkin yerleşik Hıristiyan değerlerine başvururken aynı zamanda bu değerlerden sapma şekilleridir.

Günaha ilişkin erken dönem Hıristiyan düşünceleri Havariler, Çöl Papazları ve onların halefleri tarafından daha ayrıntılı hale getirilmiştir. Bu miras sekiz ölümcül günahın varlığını öne süren Evagrius ve Cassian tarafından sistematik hale getirilmiştir: oburluk (Latince: *gastrimargia*, Rusça: *cherevougodie*), şehvet (Latince: *fornicationus*, Rusça: *blud*), tamahkârlık ya da açgözlülük (Latince: *avaritia*, Rusça: *srebroliubie*), melankoli (Latince: *tristia*, Rusça: *pechal’*), öfke (Latince: *ira*, Rusça: *gnev*), umut-

19 Sorski’nin manastıra dair fermanı için bkz. haz. George A. Maloney, S. J., *Nil Sorskii: The Complete Writings*, Paulist Press, New York, 2003, s. 50-120.

suzluk (Latince: *acedia*, Rusça: *unynie*), boş gurur (Latince: *inanis gloria*, Rusça: *tshcheslavie*) ve kibir (Latince: *superbia*, Rusça: *gordost*).²⁰ Aynı sekiz günah Snaili Nilus, Aziz Efraim ve Aziz John Lestvichnick tarafından kayda alınmıştır. Tolstoy bütün bu kaynaklara sık sık atıfta bulunduğu bir el kitabı olan *Dobrotoliubie*'de ulaşmıştır.²¹ Sekiz ölümcül günah kavramı, 15. yüzyıla gelindiğinde Rus manastır geleneğinin standart bir kinayesi olmuştur.²²

Tolstoy'un öz disipline ilişkin öğretisi, Ortodoksların oluşturduğu sekiz ana günah listesinden melankoli, umutsuzluk, boş gurur ve kibri çıkarmıştı. Belki de melankoli ve umutsuzluğun kurumsal Kilisenin dışında yaşayan "gerçek Hıristiyanları" etkileme olasılığı düşük olan "papazlığa ilişkin" günahlar olduğunu düşünmüştü. Öte yandan, bu günahların Hıristiyanların, Tolstoy'un listesinde ikinci olan aylıklığa saldırısı ile bu günahların yok olup gideceğini ummuş olabilir. Öfkenin kişinin kendisini başkalarının üzerinde görmesiyle ilişkili olması ve başka insanlar üzerinde hakimiyet kurmaya ya da onları öldürmeye yol açabilmesi nedeniyle, öfkeyi muhtemelen güce tapma ile ilintili bir kötü alışkanlık olarak düşünmüştür. Benzer bir mantıkla, boş gurur ve kibri de güce tapmanın türleri olarak düşünmüş olabilir. Psikolojik olarak, melankoli ve umutsuzluğun ölümcül günahlar listesinden çıkartılması Tolstoy'un kendi intihar eğilimli karanlığında, 1878'den 1890'ların ortasına gelindiğinde, *Hıristiyan Öğretisi*'ni yazarken, belli ki önceleri intihar eğilimli depresyona olan yatkınlığın "üstesinden gelmiş olduğunu" gösteriyor. Dağdaki Vaaz nezdindeki önemi dikkate alındığında, aklındaki gerekçe ne olursa olsun, öfkeyi ölümcül günahlar

20 Bkz. Avva Evagrius, "Ob os'mi pomyslakh k Antonii", *Dobrotoliubie* içinde, YMCA Press, Paris, 1988, cilt 1, s. 603-5; Sviatoi Ioann Kassian Rimlianin, "Obozrenie dukhovnoi brani", *Dobrotoliubie* içinde, YMCA Press, Paris, 1988 cilt 2, s. 21-84. Daha doğrusu, Evagrius aslında sekiz ölümcül "günah" hakkında değil, sonraki Hıristiyan yazarlar tarafından sekiz "günaha teşvik eden şey", "yanılsama" ya da "bahaneler" hakkında yazmıştır.

21 Prepodobnyi Nilus Sinaili, "Ob os'mi dukhakh zla", *Dobrotoliubie* içinde, YMCA Press, Paris, 1988, cilt 2, s. 229-70; "Podvizhnicheskiiia nastavleniia Sv. Efrema", *Dobrotoliubie* içinde, YMCA Press, Paris, 1988, cilt 2, s. 377-429; "Podvizhnicheskie uroki Sv. Ioanna Lestvichnika", *Dobrotoliubie* içinde, YMCA Press, Paris, 1988, cilt 2, s. 515 vd.

22 Maloney haz., *Nil Sorskii*, s. 71-85. Ortodoks teolojisindeki sekiz ölümcül günah problemi hakkında bkz. Aimé Solignac, "Péchés capitaux", *Dictionnaire de spiritualité*, Beauchesne, Paris, 1984, cilt 12, bölüm 1, s. 853-62; I. Hausherr, "L'origine de la théorie orientale des huit péchés capitaux", *Orientalia Christiana* 30, 1933, s. 164-75.

listesinden çıkarma kararı şaşırtıcıdır. Tolstoy'un birçok Hıristiyan düşünürün geleneksel olarak ölümcül günahların en kötüsü ve hatta bütün kötülüklerin kaynağı olarak gördüğü kibri günahlar listesinden çıkarması ve zina'yı en büyük günah mertebesine yükseltmesi de Doğu Hıristiyan geleneğinden garip sapmalardır. Belki de otoriter bir karaktere sahip olan bir Rus aristokrati olarak Tolstoy, kendi kibriyle yüzleşmemeyi tercih etmiştir. Köylü elbiseleri giymekte, ağır iş yapmakta ve köylülerin bilgeliğinden ders almakta ısrarcı olmasına karşın, bencil asillerin bütün özelliklerini sonuna kadar bünyesinde barındırmıştır. Kendi nefesine düşkünlüğünden duyduğu derin utancın yanı sıra, zinadan kaçınmaya verdiği önem, kadınlara olan hayranlığı ve onlar karşısındaki şaşkınlığına da yansımıştır.

Tolstoy'un günahlar hiyerarşisine ilişkin düşüncesi, onun son dönemlerdeki iki kurmaca hikâyesini, *Kroyçer Sonat* ve *Diriliş*'i analiz etmek için faydalı bir perspektif sağlayabilir. Her iki hikaye de kontrolsüz duyguların tehlikelerini vurgulamış ve farklı günahkâr dürtülerin terbiye edilmemiş bir ruhta birlikte yaşayabileceğini ayrıcalıklı bir açıklıkla ortaya koymuştur. Her iki hikâye de zina (ya da zina korkusu) ile güce tapma arasındaki bağlantıları tasvir etmiştir. *Diriliş*, diğer bazı hususlara ek olarak, günaha cezbeden şeylere, manevi aldanmalara ve günahkârlığa gittikçe daha fazla öz disiplinli bir saldırı tasvir eden manevi bir "uyaniş" romanı idi.

Hıristiyan öz disiplini konusunu rafa kaldırmadan önce, günaha ilişkin Batı'ya özgü öğretilerden kısaca söz edelim. Batı'da yedi ölümcül günah hiyerarşisi 6. ve 12. yüzyıllarda vücut bulmuştur. Buradaki temel figürler; melankoliyi (*acedia*) ölümcül günahlar listesinden çıkararak ve yerine kiskançlığı (*invidia*) koyan Büyük Gregorius ve genelde yedi günahtan –şehvet (*luxuria*), oburluk (*gula*), aç gözlülük (*avaritia*), melankoli (*tristia*), öfke (*ira*), kiskançlık (*invidia*) ve kibir (*superbia*)– ilk bahseden Batılı teolog olarak bilinen Hugues de Saint-Victor'dur. Hem Gregorius hem de Hugues kibri kendilerinden sonra gelen bütün Batılı maneviyat yazarları tarafından değilse de birçoğu tarafından kabul görmüş bir durum olan "bütün kötülüklerin kaynağı" olarak sınıflandırmışlardır. Batıda, Tolstoy'un *Hıristiyan Öğretisi*'ndeki listenin dışında tutulan iki günah olan öfke ve kibire din eleştirmenleri endişeyle yaklaşmışlardır, çünkü bu günahların şiddetle yakından ilişkili ve bu nedenle de var olan sosyal düzenlemeler için tehlikeli olduklarına inanılıyordu.

Batıda günahların hiyerarşisi üzerine kurgulanmış en güçlü edebi me-

ditasyon, *Hıristiyan Öğretisi* ile yapıcı bir biçimde karşılaştırılabilecek olan Dante'nin *Cehennemidir*.²³ Dante'nin betimlemesiyle, cehennemdeki misafirleri artan ciddiyet sırasına göre şehvetin yıkıcı etkileri, oburluk, tamahkârlık, tembellik, sapkınlık, şiddet ve sahtekârlık ile karşı karşıya gelmiştir. Dante, bu en son ve en ciddi günah kategorisi olan sahtekârlık başlığı altında, her biri Tanrı'ya karşı işlenen kasıtlı bir günah ve aynı zamanda var olan politik düzene karşı işlenen bir suç sayılan büyücülük, sahte peygamberlik, yozlaşmış politika, hileli nasihatler, dinî hizipleşme ve ihanete de yer vermiştir. Politikacı Dante'nin en çok korktuğu şey Tanrı'ya, devlete ve Kiliseye karşı başkaldırıdır. Bir yasal otorite hayranıydı ve dolayısıyla, Tolstoycu bir anlayışla, bir güç âşığıydı. Tolstoy'un aksine, bu büyük şair, söz konusu baskının, kurtuluşu ve dürüst yaşamı gerçekleştirmek için olduğu sürece, Kilise ya da devlet tarafından kullanılmasını hiç zorlanmadan desteklemişti. Ancak Dante, Tolstoy'un aldanmaya, özellikle de kötünün iyiye benzemek için kendi içinde gizlediği sahtekârlığa karşı olan nefretini paylaşıyordu. Dante'nin düzenbazlığa olan nefreti onun sahtekârlığın bütün çeşitlerinden tiksinsmesine yol açmış; aynı nefret Tolstoy'un Hıristiyanları manevi aldanmalara ve vatansızlik "yanılsamasına" karşı uyarmasına neden olmuştu.

Tolstoy'un dinî açıdan duyarlı bazı eleştirmenlerine göre, onun maneviyatı karakter olarak hem ilkel hem de olumsuz görünüyordu. William James onu "terbiyeli uygarlığımızın gereksizlikleri ve içtensizlikleri, açgözlülükleri, karışıklıkları ve gaddarlıklarının kendisine son derece yetersiz gelen ve sonsuz gerçekliklerin kendisi için daha doğal ve hayvani şeylerle birlikte olduğu anlamına gelen o ilkel koca adamlardan birisi. Onun içinde bulunduğu kriz, ruhunu düzene koymaktı [...] yanlışlıklardan onun için doğruluk yolu olan şeylere doğru kaçış," olarak tanımlamıştır.²⁴ Dmitri Sergeyeviç Merezhkovski Tolstoy'un maneviyatını bir tür nihilizm, ilintili bir doğrulama olmaksızın Ortodoksluğun reddi olarak görmüştür.²⁵ Bu tür eleştiriler Tolstoy'un sosyal olarak geleneklere uyma,

23 *Purgatorio*'da Dante farklı bir günahlar hiyerarşisi ortaya koymuştur. Şair ve rehberi Virgil Araf Dağı'na çıkarlarken, her birinde belirli bir günahın cezalandırıldığı yedi düzlüğe girerler. Artan sırayla (ve azalan manevi ciddiyet sırasıyla) bu günahlar: kibir, kıskançlık, öfke, tembellik, tamahkârlık (ve "karşıtı" olan savurganlık), oburluk ve şehvettir.

24 William James, *The Varieties of Religious Experience*, haz. Marty, s. 186.

25 D.S. Merezhkovskii, *L. Tolstoi i Dostoevskii*, haz. E.A. Andrushchenko, Nauka, Moskova, s. 196-97.

devlet ve kiliseye ilişkin eleştirisinin takdir edilmesinden kaynaklanmıştır ve söz konusu eleştiriler Tolstoy'un sosyal eleştirisinin çağdaşlarının gözünde ne kadar güçlü olduğunu bize hatırlatmak açısından faydalıdır. Yine de bu bölümde gördüğümüz gibi, Tolstoy'un maneviyatı dininden dönenin dinî "uyanış" ümidi üzerine, kardeşçe aşkın kanunu üzerine, kendi kendini özgürleştirme tarafından eski sahte-dinin "aldanmalarından" yaratılan enerji üzerine, aynı zamanda da gerçek bir Hıristiyan hayatı sürmek için gereksinim duyulan içsel kaynakların sert bir şekilde disipline edilmesi üzerine kurulmuştur.

Tolstoy'un maneviyatı Hıristiyan geleneği açısından bilincin eşiğinde, yani yaklaşılan perspektife ve belirli bir zamanda incelenen öğretisinin açlarına bağlı olarak, aynı anda bilincin hem içinde hem de dışında idi. İsa'nın ahlaki öğretilerini Hıristiyanlığın "gerçekliği" olarak betimlemiş, Hıristiyanlığın ölümden sonraki yaşam düşüncesini kişiler üstü bir ölümsüzlük doktrinine evirmiş ve Hıristiyanlığın öz disipline ilişkin düşüncelerini yeniden ele almıştır. Bu arada, "gereksiz", "mantıksız" ve "yanlış" dogmaları ve Kilisenin öğreti otoritesini insafsızca bir kenara fırlatmıştır. Tolstoy'un 1800 yıl sonra tek başına "İsa'nın kanununu yeni bir şey olarak keşfetmiş olduğu"²⁶ *Neve İnanıyorum?*'daki yarı sevinçli, yarı hüznü kabulü, geçerli Hıristiyan bilgeliğine olan dışarıdan bakış açısına ilişkin farkındalığına tanıklık etmektedir. Tolstoy'un bakış açısı, aklın sıra dışı bağımsızlığını ve aynı zamanda bazı Rus Ortodoksluğu savunucularının şeytani olarak yaftalamaktan çekinmediği vahşi bir kibri dile getirmiştir.

Tolstoy'un Hıristiyanlık karşısındaki karmaşık tavrı göz önüne alındığında, tarikatçılığa ve Hıristiyanlık dışındaki dinlere tavrı kimseyi şaşırtmamalıdır. Hayatı boyunca Rus tarikatçıları, özellikle de pasifist grupları devlet zulmüne karşı dokunaklı bir şekilde savunmuştur. Hükümetin Yahudilere yaptığı zulmü kınamıştır. Batı ve Doğu'ya özgü bütün dinî gelenekleri, evrensel aşkı yücelttikleri ölçüde övmüştür. Yine de batıl inançlara, boş ayinlere ve tarikatçıların ve Hıristiyan olmayanların yaptığı dinsel aldatmalara ilk karşı çıkan kendisi olmuştur. Marjinal olması ve Rusya'da sık sık tehlike altında olması itibarıyla, söz konusu gruplar için güçlü bir arkadaş olmuş fakat bir inanç yoldaşı olamamıştır.

Hayrani Vasili Rozanov'a göre "Tolstoy", "korkunç ve suç oluşturan gaflarına, hatalarına ve küstah sözlerine karşın, sapkın olsa da, *büyük* bir

26 Tolstoy, *V chem moia vera?*, PSS 23, s. 477.

dinî fenomen, belki de Rus dinsel tarihinin 19. yüzyıldaki en büyük fenomenidir. Ancak eğik bir meşe ağacı yine de bir meşe ağacıdır ve insan eliyle biçimlendirilmiş mekanik bir kurum tarafından yargılanamaz.”²⁷ Rozanov’un düşüncesi elbette ki Kutsal Meclis’in Tolstoy’u Ortodoks Kilisesi’nden aforoz etme kararına karşı bir protestoydu, ancak aynı zamanda, koca bir meşe ağacının dalları gibi gök kubbeye dolanan kendine özgü dinî görüşü bugün bile şaşırtıcı, garip, karmaşık, söz dinlemez bir figürü sınıflandırmanın zorluğunun üstü kapalı bir kabulüydü.

Çeviren ELIF URAS AKHAN

27 V.V. Rozanov, “Ob otluchenii gr. L. Tolstogo ot tservi” içinde *Okolo tserkovnykh sten. Sobranie sochienii*, haz. A.N. Nikoliukin, Respublika, Moskova, 1995, s. 478. Asıl kaynağa atıfta bulunulmaksızın Aleksey Zverev ve Vladimir Tunimanov, *Lev Tolstoi*, Molodaia gvardiia, Moskova, 2006, s. 573’te de alıntılanmıştır.

O zaman Pyotr yanına sokuldu, şöyle dedi: Rab-
bim! Bana kötülük eden kardeşimi kaç kez bağışla-
yacağım? Yedi kez mi? İsa yanıt verdi: Yedi kez de-
ğil, yedi tane yetmiş kez bağışlayacaksın.

Matta, XVIII, 21-22

Ne o, kardeşinin gözündeki çöpü görüyorsun da
kendi gözündeki merteği görmüyor musun?

Matta, VII, 1, s. 3

... içinizde günah işlememiş kimse, ilk taşı o atсын
kadına.

Yuhanna, VIII, 7

Öğrenci öğretmeninden üstün olamaz hiç; ama tam
olgunlaşan bir insan öğretmeni gibi olur.

Luka, VI, 40

Birinci Bölüm

I

Yüz binlerce insan avuç içi kadar bir yere toplanıp üst üste yaşadıkları toprak parçasını çirkinleştirmek için var güçleriyle çalışmış olsalar; üzerlerinde hiçbir şey yetişmesin diye her yanına taş dikmiş, filizlenen her otu kökünden koparmış, havayı taş kömürü, petrol yakarak ellerinden geldiğince kirletmiş, çevredeki tüm ağaçları kesmiş, tüm hayvanları, kuşları uzaklaştırmış olsalar bile gene de ilkbahar ilkbahardı. Kentte bile güneş pırl pırlı gökyüzünde. Çimenler yalnız bulvar yeşilliklerinde değil, koparılıp atılmadıkları her yerde, kaldırım taşlarının arasında bile boy atıyor, yeşeriyordu. Kayın, kavak, akdiken ağaçları hoş kokulu, taptaze yapraklar açıyor, ıhlamur ağaçlarının tomurcukları patlıyordu. Kargalar, serçeler, güvercinler ilkbaharın verdiği neşeyle yuvalarını yapmaya başlamıştı bile. Börtü böcek güneşin ısıttığı duvar diplerinde vızıldaşıyordu. Bitkiler de kuşlar da böcekler de çocuklar da neşeliydiler. Gelgelelim insanlar –büyük, yetişkin insanlar– birbirlerini kandırmayı, birbirlerini ezmeyi sürdürüyorlardı. İnsanlar bu ilkbahar sabahının, tüm canlıların mutluluğu için yaratılmış doğanın bu güzelliğinin değil, birbirlerine hükmetmek için uydurdıkları şeylerin önemli, kutsal olduğu inancındaydılar.

İl cezaevi müdürünün odasındaysa ilkbaharın getirdiği mutluluk ile sevincin tüm canlılar, tüm insanlar için olduğu önemli deildi. Orada önemli hatta kutsal olan, bir gün önce gelen yazılı emirdi. Başlıklı, numaralı kâğıtta o gün, 28 Nisan sabahı saat dokuzda ikisi kadın biri erkek üç tutuklunun duruşmada hazır bulundurulmaları yazılıydı. Kadınlardan biri, en önemli suçlu olduğu için ayrı götürülecekti.

Bu emir gereği, 28 Nisan sabahı saat sekizde kadınlar koğuşunun karanlık, pis kokan koridorunda başgardıyan görülmüştü.

Peşinden ak saçları karmakarışık, yüzü renksiz, üzerinde kol ağızları sırmalı bir bluz, belinde kenarına açık mavi şerit geçirilmiş bir kuşak olan yaşlı bir kadın geldi.

Kadın, nöbetçi gardiyanla birlikte koridora açılan kapılardan birine yaklaştı.

– Maslova’yı mı istiyorsunuz? diye sordu.

Nöbetçi gardiyan gürültüyle çevirdi kilidi. Kapıyı açtı. Koridordakinden daha da pis kokan bir hava akın etti dışarı. Nöbetçi gardiyan,

– Maslova, diye bağırdı, mahkemeye!

Rüzgârın kente taşıdığı, tarlaların o taze, mis kokulu havası cezaevinin avlusunda bile vardı. Ama koridordaki hava iğrençti. Pislik, katran, küf kokuyordu. İçeri girer girmez bir ağırlık ve karamsarlık çöküyordu insanın üstüne. Avludan gelen kadın gardiyan – bu pis havaya alışık olmasına karşın– hemen fark etmişti bunu. Koridora girince bir bitkinlik hissetmişti üzerinde. Uyumak istemişti.

Hücrede bir telaştır başlamıştı, kadın sesleri, çıplak ayakla koşuşmalar duyuluyordu.

– Hadi kımıldan biraz Maslova! diye bağırdı başgardıyan.

İki dakika sonra orta boylu, dolgun göğüslü genç bir kadın çıktı koridora. Canlı adımlarla yürüdü. Tam gardiyanın önüne gelince hızla dönüp yanında durdu. Beyaz ceket ve eteğinin üzerine gri bir pelerin giymişti. Ayaklarında keten çorap ile cezaevlerinde giyilen terliklerden vardı. Başına beyaz bir başörtü bağlamıştı. Başörtünün kenarından –besbelli mahsus dışarıda bırakılmış– bir tu-tam siyah, kıvrıkcık saç gözüküyordu. Kadının yüzünde, uzun süre kapalı bir yerde kalmış insanların yüzünde görülen, rutubetli bir

bodrumda patatesin sürdüğü filizleri andıran o tuhaf beyazlık vardı. Küçük, geniş ellerinde de pelerinin enli yakası arasından gözük-ken dolgun boynunda da vardı aynı beyazlık. Bu mat beyaz yüzde son derece siyah, biraz şiş, ama çok canlı, fıldır fıldır, parlak, biri hafif şaşı bir çift göz dikkati çekiyordu. Kadın, dolgun göğsü ön- de, dimdik duruyordu.

Koridora çıkınca başını hafifçe yana yatırarak gardiyanın gözle- rinin içine bakmış, kendisinden istenecek her şeyi yapmaya hazır bir tavırla geçip yanında durmuştu. O sırada düz, ak saçlı, yaşlı bir kadının soluk, sert çizgili, kırış kırış yüzü uzandı kapıdan. Maslo- va'ya bir şeyler söylüyordu. Ama gardiyan kapıyı üzerine kapayın- ca yaşlı kadının başı kayboldu. İçeriden bir kadın kahkahası du- yuldu. Maslova da gülümsedi. Kapıdaki parmaklıklılı deliğe baktı. Yaşlı kadın yüzünü parmaklığa dayamış, kısık sesiyle,

– Unutma, diyordu, az konuş, bir dediğinden dönme, geri ya- nı kolay.

Maslova başını salladı:

– Olur, unutmam, tek bir şey söyleyeceğim.

Başgardiyan âmirlere özgü bir kendine güvenle, pek akıllıca bir söz ediyormuş gibi,

– Elbette tek bir şey söyleyeceksin, dedi. On şey söyleyecek de- ğilsin ya... Hadi yürü bakalım, marş!

Yaşlı kadının delikte gözükken gözü kayboldu. Maslova da kori- dorun ortasına çıktı. Çabuk, küçük adımlarla başgardiyanın peşi sıra yürüdü. Taş bir merdivenden alt kata indiler. Kadınlar koğu- şundan daha da pis kokan gürültülü hücrelerin önünden geçtiler, –erkekler koğuşuydu burası, kapılardaki parmaklıklılardan ve kü- çük pencerciklerden erkekler bakıyorlardı onlara– cezaevi mü- dürünün odasına girdiler. Silahlı iki er vardı orada. Masa başında oturan yazıcı, sigara dumanının sararttığı bir kâğıdı erlerden biri- ne uzattı. Tutukluyu göstererek,

– Al götür, dedi.

Er, –çiçek bozuğu yüzlü, al yanaklı bir Nijegorod köylüsüydü bu– kâğıdı paltosunun devrik kol ağzının arasına soktu, gülümse- yerek elmacık kemikleri çıkık çavuş arkadaşına göz kırptı, tutuk- luyu gösterdi. Erler tutukluyla birlikte merdiveni indiler, ana ka-

pıya yöneldiler, avluyu geçip cezaevi duvarlarını geride bıraktılar ve kentin kabaca asfaltlanmış sokaklarına daldılar.

Arabacılar, dükkâncılar, çamaşırcı kadınlar, işçiler, memurlar durup merakla yukarıdan aşağı süzüyorlardı tutukluyu. Bazıları başını sallayarak şöyle mırıldanıyorlardı: “Kötü yola düşenin hali budur işte.” Çocuklar canavar kadına içleri korkudan ürpererek bakıyor, ama arkasında iki askerin olduğunu, onlara bir şey yapacak durumunun olmadığını düşünerek rahatlıyorlardı. Köyden getirdiği kömürü sattıktan sonra bir meyhaneye girip doyasıya çay içmiş bir köylü yaklaştı Maslova'nın yanına, haç çıkardı, bir kapık uzattı ona. Tutuklu kızardı, başını önüne eğip bir şeyler mırıldandı; kendine yönelen bakışları hissediyor, başını çevirmeden belli etmemeye çalışarak yan gözle ona bakanları süzüyordu. Hoşuna gidiyordu ona gösterilen bu ilgi. Tertemiz ilkbahar havası da hoşuna gidiyordu. Ama uzun zamandır yürümediği için hamlaşmıştı, cezaevinin biçimsiz terliklerini geçirdiği ayaklarının altı sızlıyordu taşlara bastıkça. Eğilip ayaklarının altına bakıyordu arada bir. Elinden geldiğince hafif basmaya çalışıyordu yere. Önünde kimse ile ilişmediği güvercinlerin dolaştığı bir un dükkânının önünden geçerlerken az kaldı gümüş rengi bir güvercinin üstüne basıyordu. Güvercin birden ürktü, kanatlarını çırparak geçti tutuklunun kulağının dibinden. Rüzgârı yüzüne vurdu. Tutuklunun dudaklarında bir gülümseme dolaştı, sonra durumunu anımsayınca derin bir göğüs geçirdi.

II

Olağan bir öyküydü tutuklu Maslova'nın öyküsü. Köyde çiftlik sahibi iki kız kardeşin yanında hayvan bakıcısı, hiç evlenmemiş köle bir kadının kızıydı. Annesinin yanında kalıyordu. Ömründe hiç evlenmemiş olan annesi hemen her yıl bir çocuk doğuruyordu. Köylerde çoğunlukla olduğu gibi, hemen vaftiz ediyorlardı çocukları. Sonra anne, çalışmasına engel olan bu gereksiz, istenmeyen çocuğun karnını bile doyurmuyordu, çocuk da kısa bir zaman sonra ölüyordu.

Kadının beş çocuğu ölmüştü böyle. Beşini de vaftiz etmişlerdi. Açlıktan ölmüşlerdi sonra. Köyden geçen bir Çingene'den olan altıncı çocuk kızdı. Onu da aynı son bekliyordu kuşkusuz. Ama çıkarılan kaymak inek kokuyor diye yaşlı kız kardeşlerden birinin bakıcılara çıkışmaya ahıra gelmesiyle kaderi değişmişti bebeğin, ölümden kurtulmuştu. Yeni doğum yapmış kadın, yanında gülbüz bir çocukla ahırın bir köşesinde yatıyordu. Yaşlı hanım hem kaymak için hem de yeni doğum yapmış bir kadını ahırda yatırdıkları için söyleyeceğini söyledikten sonra tam çıkıp giderken yerde yatan bebeği görünce duygulanmıştı. Çocuğun vaftiz anası olacağını söylemişti. Vaftiz töreninde haç çıkararak kutsamıştı küçük kıızı. Sonra da bebeğe acıdığı için annesine süt, para vermiş, böylece kız da ölmemişti. O günden sonra “kefeni yırtmış” diye ad takmışlardı kıza hanımlar.

Annesi hastalanıp öldüğünde kız çocuğu üç yaşındaydı. Kızın gene hayvan bakıcısı olan anneannesi torununa bakmak istemeyince yaşlı hanımlar çocuğu yanlarına almışlardı.

Siyah gözlü kız hayat dolu, tatlı bir çocuk olmuştu. Hanımlar bayılıyorlardı ona. Hanımların küçüğü Sofiya İvanovna –kızı vaftiz eden– daha bir yumuşak yürekliydi. Büyüğü Mariya İvanova'ysa biraz sertti. Sofiya İvanovna küçük kıızı süslüyor püslüyor, ona okuma yazma öğretmeye çalışıyordu. Okutmaya niyetliydi onu. Mariya İvanovna kıızı iyi bir oda hizmetçisi olarak yetiştirmelerinin gerektiğini söylüyordu. Bu yüzden titiz davranıyordu ona karşı, cezalandırıyordu sık sık, canı sıkkin olduğu zamanlar dövüyordu bile. Böylece, iki zıt etkinin altında büyüyünce yarı oda hizmetçisi, yarı okumuş bir kız oldu çocuk. Adı da ne Katka'ydı ne de Katenka, Katyuşa diyorlardı ona. Dikiş dikiyor, odaları topluyor, tasvirlerin tozunu alıyor, yemek pişiriyor, odun yarıyor, kahve servisi yapıyor, ufak tefek şeyleri yıkıyor, bazen de hanımlarla beraber oturuyor, onlara kitap okuyordu.

Birçok kimse evlenmek istemişti onunla, ama o evlenmemişti. Evlenirse yaşantısının güçleşeceğini, hanımların yanındaki rahatı bırakıp bir uşağa varırsa sonra bu günlerini arayacağını biliyordu.

On altı yaşına varana dek öyle yaşadı. On altısını doldurup on yedisine yeni basmıştı ki, hanımların üniversite öğrencisi zengin

bir prens olan yeğeni geldi köye. Katyuşa tutuldu ona. Ama sevgisini ne delikanlıya açabilmişti ne de kendi kendine itiraf edebilmişti. İki yıl sonra aynı yeğen savaşa giderken yolu üzerindeki hahalarının köyüne uğradı gene. Dört gün kaldı orada. Gitmeden bir gün önce de Katyuşa'yı iffal etti. Devrisi gün eline bir yüz rublelik sıkıştırıp gitti. Delikanlı gittikten beş ay sonra öğrendi kız gebe olduğunu.

Artık her şeyden öğreniyor, onu bekleyen yüz karasından nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu yalnız. Hanımlarının hizmetini aksatmaya başlamıştı. İstemeye istemeye yapıyordu her işi. Kendi de farkında olmadan değişivermişti birden. Sonunda pişman olup özür dilediği kaba sözler söylüyordu hanımlarına. Dayanamayıp hesabının görülmesini istedi bir gün. Bu yaptıklarından zaten bıkmış olan hanımları hemen yol verdiler ona.

Oradan ayrılınca bölge polis komiserinin yanına oda hizmetçisi girdi. Ama ancak üç ay kalabildi bu işte. Çünkü ellilik komiser asılmaya başlamıştı ona, ihtiyarın iyice azıttığı bir gün kızın da tepesi attı birden, "Aptal, bunamış şeytan suratlı," diye bağırdı yüzüne karşı ve öyle bir itti ki ihtiyar sırtüstü yere yuvarlandı. Bu yaptığı, işinden kovulmasına yetti kuşkusuz. Bir işe giremezdi artık. Yakında doğum yapacaktı. Şarap ticaretiyle uğraşan dul köy ebesinin yanına yerleşti. Kolay oldu doğumu. Ne var ki ebe kadın köydeki bir hastadan kapıldığı bir hastalığı yeni doğum yapan Katyuşa'ya bulaştırınca bebeği –erkekti– bakımevine yollamak zorunda kaldılar. Çocuğu oraya götüren yaşlı kadın, yavrunun bakımevine gittikten biraz sonra öldüğü haberini getirdi.

Köy ebesinin evine yerleştiğinde Katyuşa'nın bütün parası yüz yirmi yedi rubleydi: Yirmi yedi rublesi çalışıp kazandığı paraydı. Yüz rubleyi de onu aldatan delikanlı vermişti. Ebenin yanından ayrılırken altı ruble vardı cebinde. Parasını tutmayı bilmiyordu. Kendine harcıyor, her isteyene çıkarıp veriyordu. Ebe iki aylık bakımına, yemesine içmesine karşılık kırk ruble almıştı ondan. Yirmi beş ruble çocuğun bakımevine yatırılmasına gitmişti. Ebe inek almak için kırk ruble istemişti, yirmi ruble şuna buna –giysiye, çaya kahveye– harcanmıştı... Öyle ki Katyuşa iyileştiğinde meteliksiz kalmıştı. Öte yandan bir iş bulması da gerekiyordu kendine.